

34 551

Homogene Groep Internationale samenwerking 2017 (HGIS-nota 2017)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

1.	Leeswijzer	2
1.1	Wat is de HGIS?	2
1.2	Opzet HGIS-nota 2017	2
2.	Beleidskader	4
2.1	Een structureel veranderende wereld	4
2.2	Hulp, handel en investeringen	7
3.	HGIS naar beleidsthema's	12
	Bijlagen	32
Bijlage 1:	De HGIS-verticaal: wijzigingen na de Miljoenennota 2016	32
Bijlage 2a:	De HGIS-uitgaven horizontaal: meerjarencijfers per begroting en per begrotingsartikel	33
Bijlage 2b:	De HGIS-ontvangsten horizontaal: meerjarencijfers per begroting en per begrotingsartikel	38
Bijlage 3:	Berekening ODA-plafond 2016–2019	39
Bijlage 4:	De ODA-uitgaven naar beleidsthema	40
Bijlage 5a:	De geplande ODA-uitgaven in partnerlanden (hulprelaties en overgangsrelaties) 2017	42
Bijlage 5b:	De geplande ODA-uitgaven in exitlanden	45
Bijlage 6:	De non-ODA uitgaven naar beleidsthema	46
Bijlage 7:	Internationale Klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2017	49
Bijlage 8:	Internationale inspanningen op asiel en migratie 2017	51

1. Leeswijzer

1.1 Wat is de HGIS?

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) is sinds 1997 een budgettaire constructie binnen de begroting van het Rijk. In de HGIS worden de uitgaven van de verschillende ministeries op het gebied van het buitenlandbeleid gebundeld, waarmee de onderlinge samenhang geïllustreerd wordt. Dit bevordert de samenwerking en de afstemming tussen de betrokken ministeries. De HGIS vormt daarmee een belangrijk instrument voor een geïntegreerd en coherent buitenlandbeleid.

Binnen de HGIS wordt onderscheid gemaakt tussen de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking die voldoen aan de criteria voor officiële ontwikkelingssamenwerking (*Official Development Assistance*, ODA) en de overige uitgaven voor het buitenlands beleid (non-ODA).

De Minister van Buitenlandse Zaken coördineert het Nederlandse buitenlandbeleid en daarmee de HGIS. De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft een coördinerende bevoegdheid voor de uitgaven aan ODA binnen de HGIS.

Twee keer per jaar wordt er verantwoording afgelegd aan de Tweede Kamer over de HGIS. Parallel aan het begrotingsproces wordt op Prinsjesdag de HGIS-nota aangeboden aan de Staten-Generaal. Op Verantwoordingsdag wordt het HGIS-jaarverslag aangeboden aan de Staten-Generaal.

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar de HGIS-nota spreekt over «Nederland» of «Nederlands» wordt daarmee bedoeld: «(van) het Koninkrijk der Nederlanden», tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

1.2 Opzet HGIS-nota 2017

De HGIS-nota 2017 geeft inzicht in de begrote middelen voor internationale samenwerking in 2017. In het beleidskader worden de politieke hoofdlijnen van het buitenlandbeleid geschetst. Daarna wordt per beleidsthema nader ingegaan op de accenten in het begrotingsjaar 2017. De indeling naar acht beleidsthema's en een categorie overig is gebaseerd op een samenstelling van de indelingen van de begroting van Buitenlandse Zaken en de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. In de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zijn dit jaar voor het eerst kwantitatieve indicatoren opgenomen. Deze maken het effect van interventies meetbaar en drukken dit uit in te bereiken en bereikte streefwaarden. Op hoofdlijnen zijn deze ook benoemd in het beleidskader van deze nota.

De toelichtende teksten zijn ontleend aan de Memories van Toelichting bij de begrotingen voor 2017 van de verschillende ministeries en geven een overzicht in vogelvlucht. Voor een gedetailleerde toelichting wordt verwezen naar de respectievelijke begrotingen.

Zoals gebruikelijk wordt in meerdere tabellen naast de HGIS-bedragen het ODA-aandeel daarin weergegeven. Voor het Budget Internationale Veiligheid (BIV) is nog niet duidelijk in welke mate er sprake zal zijn van een ODA-component conform de OESO/DAC-definities. In het HGIS-jaarverslag over 2017 wordt het ODA-aandeel in het BIV als onderdeel van de realisatie gerapporteerd.

Na de beleidsthema's volgen acht bijlagen. In deze bijlagen worden gegevens, die verspreid staan over verschillende departementale begrotingen, gebundeld tot een overzichtelijk geheel. Bijlage 1 geeft een overzicht van de begrotingsontwikkelingen binnen de HGIS. In bijlagen 2a en 2b worden alle buitenlanduitgaven en -ontvangst gepresenteerd per departement. Bijlage 3 geeft een berekening van het ODA-plafond. In bijlagen 4, 5a en 5b wordt een totaaloverzicht gegeven van de buitenlanduitgaven die als officiële ontwikkelingshulp (ODA) kwalificeren, respectievelijk per beleidsthema en per land. Een overzicht van de non-ODA uitgaven per beleidsthema is opgenomen in bijlage 6. In bijlage 7 wordt een raming van de verwachte publieke klimaatuitgaven voor ontwikkelingslanden in 2017 gepresenteerd. Tot slot is in bijlage 8 een uiteenzetting opgenomen van de internationale inspanningen in 2017 op het terrein van asiel en migratie.

2. Beleidskader 2017

2.1 Nederlandse inzet in het buitenland

De internationale situatie is aan constante verandering onderhevig. Landen als China, Rusland, Iran en Saudi-Arabië zijn geopolitiek assertiever in regionale vraagstukken. De internationale veiligheidssituatie verandert door verscherping van regionale conflicten, terrorisme, geweld en maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Het Westerse samenlevingsmodel lijkt in het defensief en de waarden waar wij voor staan – democratie, rechtvaardigheid, verdraagzaamheid en solidariteit – zijn niet langer vanzelfsprekend en vereisen onderhoud en verdediging. Universele waarden zoals respect voor mensenrechten komen hierbij in de knel. Tegelijkertijd staan de structuren en vrijheden van onze internationale samenwerking onder druk. Binnen en buiten Europa spelen nationalistische en religieuze sentimenten op. Aan de randen van Europa woeden oorlogen: in Syrië, Irak, Oost-Oekraïne en Libië leiden deze conflicten tot veel menselijk leed en verlies van levens. In grote delen van de oorlogsgebieden ontberen mensen voedsel en basisvoorzieningen zoals toegang tot medische voorzieningen en onderwijs. Deze omstandigheden hebben bijgedragen aan een grote stroom vluchtelingen en migranten. Zij gaan op zoek naar veiligheid binnen hun land en naar de buurlanden of Europa.

De ring van instabiliteit om Europa zal een belangrijke rol blijven spelen in ons beleid. Geopolitiek en extremisme nemen een grotere plaats in, in de buitenlandse politiek. We moeten op zoek naar constanten en alternatieven, naar gebruikelijke en ongebruikelijke reacties en naar een mix van harde en zachte maatregelen om op een effectieve manier op deze nieuwe uitdagingen in te kunnen spelen. In deze context speelt het geïntegreerde buitenlandbeleid een essentiële rol. Daarmee werkt Nederland met succes aan een veiliger, rechtvaardiger en toekomstbestendigere wereld, die flexibel inspeelt op de fluïde internationale ontwikkelingen, kansen grijpt en risico's indamt.

De turbulentie aan de buitengrenzen van Europa en de dreigingen die voortkomen uit radicalisering en extremisme raken rechtstreeks aan de Europese veiligheid en wijzen op een toenemende verwevenheid tussen de interne en de externe veiligheidssituatie. De dreiging van terrorisme is grensoverschrijdend, maar komt ook van binnenuit: in sommige gevallen zijn de aanslagplegers in Europa van Europese komaf. Hierdoor ontstaat een complex beeld van instabiliteit, onveiligheid en onzekerheid.

Die onzekerheid weerspiegelt zich ook in de gevolgen van het Britse besluit de Europese Unie (EU) te verlaten. Het is nog te vroeg om de gevolgen van een vertrek van het Verenigd Koninkrijk (VK) precies te duiden. De invloed van de EU op een aantal terreinen – economisch, politiek, veiligheid – zal mogelijk afnemen. Dit heeft gevolgen voor de positie van het VK en de EU, waaronder Nederland op het wereldpolitieke toneel.

De EU, en de Europese interne markt in het bijzonder, is en blijft de belangrijkste aanjager van onze welvaart. Onze boterham wordt voor een groot deel verdiend in de landen om ons heen. Nederland zal in 2017 vasthouden aan de inzet op een betere Unie. Een EU die verder hervormt, zich focust op hoofdzaken en daarop resultaten boekt, en die verbetering van de kwaliteit van Europese regelgeving en de vermindering van

regeldruk nastreeft. Een EU die banen helpt creëren, en die meerwaarde biedt bij de gezamenlijke aanpak van gedeelde uitdagingen zoals op het gebied van veiligheid, migratie, klimaat, energie en die mensenrechten intern en extern respecteert. Een EU die werkt aan een goede toekomst voor burgers en bedrijven in alle lidstaten en die stabiliteit brengt in een onrustige wereld vanuit de beginselen en prioriteiten die voortvloeien uit de *EU Global Strategy*.

Op het terrein van vluchtelingenbeleid blijft het kabinet inzetten op gedeelde internationale verantwoordelijkheid. De internationaal rechtelijke kaders en de samenwerking met landen van herkomst en in de regio spelen daarbij een belangrijke rol. In dat kader blijft het kabinet zich inzetten voor het bestendigen en uitvoeren van de Europese afspraken over het terug brengen van migratiestromen via de Egeïsche en Middellandse Zee. Onderdeel daarvan is het [migratie-akkoord](#) tussen de EU en Turkije dat tot nu toe niet alleen ertoe heeft geleid dat de toestroom van het aantal migranten drastisch verminderd is, maar dat ook het aantal verdrinkingen van migranten drastisch is afgenomen en met businessmodel van de mensensmokkelaars ontmanteld.

Als onderdeel van het internationale migratiebeleid maakt het kabinet zich sterk voor versterkte bewaking van de buitengrenzen van de Unie via de opzet van een Europese grenswacht. Er moet opvolging worden gegeven aan de Valletta Top door met Afrikaanse landen specifieke migratieafspraken te maken, onder andere op het gebied van terugkeer, grensbewaking en de aanpak van grondoorzaken van migratie. Om Libië te ondersteunen bij het goed functioneren van een kustwacht heeft het kabinet besloten een bijdrage te leveren aan de EU maritieme operatie Sophia. Hierover is een artikel 100-brief naar de Kamer verstuurd.

In Syrië en Irak blijft Nederland bijdragen aan de bestrijding van een van de meest gevaarlijke uitwassen van de instabiliteit in beide landen: ISIS. Dat gebeurt onder andere door militaire steun en training aan de Iraakse en Koerdische strijdkrachten te verlenen. In conventionele oorlogsvoering is ISIS in het defensief. Maar in asymmetrische oorlogsvoering (o.m. aanslagen) laat ISIS zien nog steeds een zeer gevaarlijke tegenstander te zijn. Over de verlenging van de Nederlandse trainingsmissie in Irak ging de Kamer een artikel 100 brief toe. De Nederlandse F16's zijn sinds 1 juli 2016 afgelost door de Belgische luchtmacht.

Alleen een evenwichtige aanpak van repressie en preventie kan de vicieuze cirkel van radicalisering naar gewelddadig extremisme en terrorisme doorbreken. Bij de bestrijding van *Foreign Terrorist Fighters (FTF)* speelt Nederland een leidende diplomatieke rol, in samenwerking met belangrijke partners als Marokko en Turkije. Door de nationale lijst waarmee tegoeden van terroristen worden bevroren en een actieve bijdrage aan de Europese initiatieven op dit terrein zal Nederland blijven bijdragen aan het voorkomen van terrorismefinanciering.

Grensoverschrijdende criminele netwerken, mensensmokkel en radicale groeperingen verbinden de Sahel, Maghreb en Europa in toenemende mate met elkaar. Nederland levert een substantiële bijdrage aan de VN-stabilisatiemacht in Mali. Het kabinet is voornemens op korte termijn besluit te nemen over de verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie in Mali, MINUSMA. Nederland heeft in 2016 een aantal taken overgedragen aan andere landen. Ook in 2017 is Nederland voornemens om een belangrijke rol te blijven spelen in de Sahel.

Nederlandse militairen dragen bij aan de Navo-missie *Resolute Support* in Afghanistan. Het kabinet is voornemens op korte termijn besluit te nemen over de voorzetting van deze bijdrage. Nederland blijft met haar bijdrage aan deze missie en de ondersteuning van diverse programma's, zoals het *Law and Order Trust Fund Afghanistan*, Afghanistan ondersteunen in de weg naar volledige zelfstandigheid in het dragen van de verantwoordelijkheid voor de eigen veiligheid.

Het optreden van Rusland, met name in Oekraïne, heeft ertoe geleid dat de oostflank van Europa de afgelopen jaren minder stabiel geworden is. Zolang hierin geen verandering komt, zal het noodzakelijk blijven om de druk op Rusland door middel van sancties te handhaven en tegelijkertijd in te zetten op de-escalatie door middel van dialoog. Solidariteit met NAVO-bondgenoten is een andere belangrijk onderdeel van het Rusland-beleid. Nederland heeft belang bij een stabiel, rechtvaardig en welvarend Oekraïne als buurland van de Europese Unie. Nederland zal daarom de hervormingsagenda van Oekraïne actief blijven ondersteunen.

De diplomatieke inspanningen van de vier landen binnen ons Koninkrijk hebben ons, samen met Italië, een zetel opgeleverd in de VN Veiligheidsraad. Italië en het Koninkrijk der Nederlanden hebben afgesproken om het lidmaatschap van de VN Veiligheidsraad op te splitsen in twee termijnen van ieder één jaar. Afgesproken is dat Italië zich terugtrekt uit de VN Veiligheidsraad per 31 december 2017. In de periode 2017–2018 zullen Italië en het Koninkrijk waar mogelijk samen optrekken.

Een veiligere wereld vraagt om inzet voor een rechtvaardigere wereld. Naleving van mensenrechten is van vitaal belang voor vrije, veilige en stabiele samenlevingen, zowel ver weg als dichtbij. Beleid dat stevig is gefundeerd in de rechtsstaat en geworteld in respect voor mensenrechten, is effectiever en duurzamer. In een groeiend aantal landen staan mensenrechten onder druk. Nederland richt zich, binnen een breder kader, in het bijzonder op veiligheid van journalisten en bloggers, mediadiversiteit en -kwaliteit en de verbinding tussen traditionele media en nieuwe media. We blijven landen aanspreken – in bilateraal of multilateraal verband – op schendingen. Als huidig lid van de Mensenrechtenraad hebben we hiertoe een extra middel in handen. Nederland zet zich tevens actief in voor de bevordering van de ontwikkeling van de internationale rechtsorde.

Toekomstbestendiger betekent verantwoord omgaan met mondiale bronnen zoals energie, het klimaat, grondstoffen, natuurlijk kapitaal en de toekomst van het internet. We moeten nu duurzame en rechtvaardige oplossingen zoeken voor toekomstige problemen, met alle relevante actoren aan tafel, zowel staten als private sector, maatschappelijk middenveld en de wetenschap.

Het Koninkrijk der Nederlanden heeft een modern postennet om de Nederlandse belangen wereldwijd te behartigen. Een postennet dat in het buitenland paraat staat voor de individuele burger en voor het bedrijfsleven, op een zo effectieve en kosten-efficiënte manier. In de geschetste omstandigheden is dit essentieel, zodat vrijheid, welvaart en veiligheid optimaal gewaarborgd kunnen worden en zowel kansen als bedreigingen al zoveel mogelijk buiten onze grenzen worden gezien en aangepakt. Nieuwe internationale problemen helpen voorkomen is daarbij zinvoller dan proberen ze te genezen of de gevolgen ook nationaal te moeten bestrijden. Het toenemend aantal relevante spelers, netwerken en

onderwerpen op het internationale speelveld vraagt daarbij maximale flexibiliteit van mensen en middelen, en zowel bestaande als nieuwe diplomatieke vaardigheden en instrumenten.

2.2 Gecombineerde agenda voor Hulp, Handel en Investerings

Het uitbannen van extreme armoede, het bereiken van duurzame inclusieve groei en tegelijkertijd het creëren van kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven vormen de essentie van de agenda voor hulp, handel en investeringen. In 2017 gaat het kabinet samen met onze partners uit het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld door op de ingeslagen weg.

Blijven werken aan oplossingen voor de grondoorzaken van armoede, instabiliteit en migratie

Er is meer dan ooit noodzaak te investeren in de grondoorzaken van armoede, instabiliteit en migratie. Extreme armoede concentreert zich in Afrika. Nog steeds leven wereldwijd ongeveer 700 miljoen mensen beneden de armoedegrens van 1,90 dollar per dag. De ongelijkheid binnen de meeste ontwikkelingslanden neemt toe. Afrika heeft na Latijns-Amerika nu de meest ongelijke inkomensverdeling, met scherpe stijgingen in onder andere Ghana en Nigeria. Het gemiddelde inkomen neemt daar toe, maar de armste groepen profiteren nauwelijks. Daarom zet het kabinet extra in op gemarginaliseerde groepen.

Ook in 2017 is het voorkomen van humanitaire noden en instabiliteit kabinetsprioriteit. Vanwege de groeiende instabiliteit blijft inzet van middelen voor internationale samenwerking vereist. Uitbannen van extreme armoede in 2030 is haalbaar als aan drie voorwaarden wordt voldaan: de groeiende vraag naar basisvoorzieningen moet gepaard gaan met stevige economische groei; duurzaamheid moet gewaarborgd zijn en de allerarmsten moeten er van profiteren. Structurele en meerjarige investeringen in stabiliteit en toekomstperspectief voor jongeren, vrouwen en uitgesloten groepen in ontwikkelingslanden zijn nodig, en dienen mede het veiligheidsbelang van Nederland en Europa.

Nederland blijft hier in 2017 op inzetten via de speerpunten Veiligheid & Rechtsorde; Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR); Voedselzekerheid en Water en de dwarsdoorsnijdende thema's Klimaat, Vrouwenrechten en Gendergelijkheid en Private-sectorontwikkeling. Binnen deze speerpunten stelt Nederland concrete doelen.

Zo richt Nederland zich binnen het speerpunt Veiligheid en Rechtsorde op de ontwikkeling van de rechtstaat in fragiele staten waarbij de rechtvaardige behandeling van mensen en duurzame oplossingen van conflicten centraal staan. In 2017 zal het kabinet onder andere de toegang tot de rechtspraak van 50.000 mensen vergroten in zes fragiele of post-conflictlanden. Deze mensen kunnen zich wenden tot juridische instellingen om zo hun grondrechten te beschermen, strafbare feiten te laten berechten en geschillen te beslechten. Ook draagt het kabinet in 2017 bij aan het ontmijnen van 5 miljoen m² land. Op die manier kunnen vluchtelingen en ontheemden weer naar huis en hun leven weer opbouwen. Boeren kunnen hun landbouwgrond weer gebruiken en voorzien in hun eigen onderhoud.

Ondanks de gestage daling van het aantal HIV-besmettingen en aan aids gerelateerde sterfgevallen hebben nog te veel mensen geen toegang tot aidsremmers, medicijnen, vaccins en geen of slechte toegang tot voorbehoedsmiddelen. Wereldwijd hebben 225 miljoen vrouwen die niet zwanger willen worden, nog niet de kennis en/of de middelen in handen om zelf hun kinderaantal te bepalen. Dit is op morele gronden onrechtvaardig. Daarom zal het kabinet er voor zorgen dat er in 2017 drie miljoen extra vrouwen en meisjes toegang krijgen tot moderne methodes voor gezinsplanning. Het maatschappelijk middenveld speelt hierbij een belangrijke rol, omdat zij in direct contact staan met vrouwen en meisjes die deze dienstverlening en voorlichting nodig hebben.

Wereldwijd lijden 795 miljoen mensen chronisch honger en in totaal krijgen 2 miljard mensen dagelijks niet de voedingsstoffen binnen die zij nodig hebben. Dit is onacceptabel. In 2017 krijgen 10 miljoen mensen, met hulp van Nederland, betere voeding. Om honger en ondervoeding uit te bannen is het stimuleren van duurzame en inclusieve groei in de landbouwsector van belang. Met dit uitgangspunt zorgt Nederland dat 4,5 miljoen boeren hogere productie leveren en hun inkomens daardoor zien stijgen. Ook realiseert het kabinet in 2017 dat 3 miljoen hectare landbouwgrond eco-efficiënter wordt gebruikt ten behoeve van ecologisch duurzame voedselsystemen.

De mondiale vraag naar water zal in 2030 naar verwachting 40% groter zijn dan het aanbod, terwijl 1 miljard mensen nu al geen toegang hebben tot sanitaire voorzieningen. Verbeterde toegang tot drinkwater, sanitaire voorzieningen (bijvoorbeeld waterleidingen, riolering en toiletten) en voorlichting over nut en noodzaak van hygiënische leefomstandigheden én een beter beheer van stroomgebieden en delta's zijn belangrijke doelen voor dit kabinet. In 2017 zet het kabinet daarom in op betere toegang tot waterbronnen van 1 miljoen mensen; een betere vorm van sanitaire voorzieningen en voorlichting over hygiëne van 1,5 miljoen mensen en betere leefomstandigheden van 3 miljoen mensen door een beter beheer van stroomgebieden en het realiseren van veiligere delta's.

Ontwikkelingslanden zijn extra kwetsbaar voor klimaatverandering vanwege hun geografische omstandigheden (nabijheid van water of juist woestijnvorming). Klimaatverandering belemmert sociale en economische ontwikkeling en tast ecosystemen aan. Dat raakt de allerarmsten, vooral vrouwen, het eerst en het hardst. Daarom investeert het kabinet in maatregelen die klimaatverandering tegengaan of die helpen bij aanpassing aan de gevolgen van die veranderingen. Om inwoners van ontwikkelingslanden te helpen klimaatverandering tegen te gaan, geeft Nederland in 2017 aan 2,3 miljoen mensen toegang tot hernieuwbare energie (zon, wind en aardwarmte) en worden zij gestimuleerd om «schoon te koken» met efficiënte houtkachels en biogas.

Groei en ontwikkeling voor iedereen vereist bijzondere aandacht voor vrouwenrechten en gendergelijkheid onder andere via maatschappelijke organisaties. In 2017 krijgen vrouwenrechten en gendergelijkheid meer aandacht via het programma *Funding Leadership and Opportunities for Women* (FLOW) en via de strategische partnerschappen voor pleiten en beïnvloeden. De aandacht voor gender in het brede buitenlandbeleid zal onverminderd zijn. Het kabinet versterkt in 2017 de capaciteit van 50 maatschappelijke organisaties. Via deze organisaties zullen 100 publieke instanties en bedrijven in 2017 aantoonbaar hebben bijgedragen aan

verbetering van de maatschappelijke randvoorwaarden voor vrouwenrechten en gendergelijkheid.

Met hulp, handel en investeringen blijven bijdragen aan duurzame en inclusieve groei

Daarnaast blijft Nederland met hulp, handel en investeringen bijdragen aan duurzame en inclusieve groei. In 2015 zijn de 17 *Global Goals* aangenomen die een einde moeten maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Ook bedrijven, maatschappelijke organisaties, belangenorganisaties en burgers spelen een belangrijke rol bij het behalen van deze doelstellingen, omdat zij steeds meer betrokken zijn bij duurzame en inclusieve groei. Zonder samenwerking met deze partners is het onmogelijk om complexe problemen aan te pakken. Nederland blijft ook in 2017 inzetten op het mobiliseren van extra middelen van derden (zoals bedrijven en verzekeringsmaatschappijen) met aanvullende innovatieve financieringsvormen. De oprichting van nationale Waterbanken in ontwikkelingslanden is hier een voorbeeld van. Deze Waterbanken vullen een gat in de markt, omdat er nog weinig goede mogelijkheden bestaan voor (impact-)investeringen in de watersector.

Maar ook ontwikkelingslanden kunnen meer inkomsten genereren door beter belastingen te heffen. Deze landen worden ondersteund bij het versterken van hun eigen inkomstenbronnen, door te investeren in lokale belastingdiensten. In 2017 blijft Nederland de gemaakte afspraken hierover uitvoeren en heronderhandelen.

Meer handel, investeringen en groei leiden niet automatisch tot meer welvaart voor de allerarmsten. Inclusieve groei, groei die rekening houdt met *people, planet, profit*, is nodig om achtergestelde groepen in staat te stellen economische kansen te benutten voor een perspectief in het leven. De basisvoorwaarden voor ondernemen moeten op orde zijn en ondernemers uit lage- en middeninkomenslanden moeten de mogelijkheid hebben toe te treden tot de lokale, regionale en internationale markten. Hiervoor zijn banen, investeringen en toegang tot financiering nodig. Daarom blijft Nederland zich in 2017 inspannen voor ondernemerschap en werkgelegenheid in landen waar te weinig economisch perspectief is voor jongeren. Het kabinet heeft zichzelf onder andere tot doel gesteld om in 2017 160.000 banen te creëren door inzet van het bedrijfsleveninstrumentarium.

Banen, investeringen en handel moeten duurzaam zijn en niemand uitsluiten. Daarom blijft het kabinet zich inzetten voor duurzame waardeketens en Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). In 2017 wordt in samenwerking met de Sociaal Economische Raad voortgebouwd op de succesvolle inzet van de [IMVO-convenantenaanpak](#), onder andere in de energiesector, banken en andere financiële instellingen, hout en papier, land- en tuinbouw, metaal en elektronica, textiel & kleding en voedingsmiddelen. Het kabinet heeft IMVO een vast onderdeel gemaakt van alle economische missies, vraagt van bedrijven dat ze voldoen aan de OESO-richtlijnen en rapporteert over de bevordering van IMVO in de verslagen van de missies.

Tot slot zet Nederland zich in voor succes voor Nederlandse bedrijven in het buitenland. Economische diplomatie en goede handelsverdragen spelen hier een belangrijke rol in. Momenteel vinden onderhandelingen plaats met onder andere de VS, Mexico, Filipijnen en Japan. [De onderhan-](#)

delingen met de VS over TTIP staan daarbij volop in de schijnwerpers. De inzet is een ambitieus akkoord dat meer extra banen oplevert in de EU en de VS en tot een Europese inkomensstijging van 0,2% tot 2% kan leiden (CPB 2016). De voordelen voor Nederland als open economie zijn groter dan voor de EU als geheel. Voor Nederland specifiek zou het handelsakkoord een verdubbeling betekenen van de bilaterale handel en inkomensstijging van 1,7% in 2030. Nederland is zich bewust van de bezwaren die leven rond de onderhandelingen over TTIP en vraagt in de onderhandelingen daarom consequent aandacht voor het handhaven van het Europese niveau van standaarden in akkoorden en wil niet dat er getornd wordt aan EU-normen. Nederland wil beleidsvrijheid houden om eigen wetgeving op te stellen op het gebied van veiligheid en bescherming van mens, dier, plant en milieu. Nederland heeft zich actief opgesteld om onderhandelingen transparanter te maken en bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers te betrekken om draagvlak en vertrouwen in het handelspolitieke stelsel te bevorderen en gehoor te kunnen geven aan de belangen van verschillende groepen in de samenleving.

De economische dienstverlening wordt verbeterd door de inzet van een nieuw instrument dat investerings- en exportfinanciering biedt op die landen die niet door het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF) worden bediend. Dit nieuwe instrument, het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF), speelt in aanvulling op de private markt in op de specifieke financieringsuitdagingen van ondernemingen en met name het MKB bij internationaal ondernemen. Het DTIF is per 1 september 2016 operationeel.

De economische dienstverlening richt zich in 2017 opnieuw op de internationalisering van het MKB, maar ook op de ondersteuning van Nederlandse starters die de grens overgaan. Starters hebben al deelgenomen aan een aantal economische missies en krijgen begeleiding vanuit het postennet. Nederlandse starters kunnen daardoor terecht bij internationale beroepsgenoten voor advies en begeleiding (Boston, Silicon Valley, Londen, New York City). Bezien wordt hoe wij ons instrumentarium beter kunnen afstemmen op de wensen van starters. Dit kan zijn door in te zetten op in derde landen georganiseerde competities (bijv. *Get in the Ring*) of contacten met grote conglomeraten (zoals de *K-Startup Grand Challenge* in Zuid-Korea) en actievere ondersteuning van internationale beurzen speciaal voor Nederlandse starters en deelname van starters aan economische missies. In nauwe samenwerking met *Startup Delta* zal invulling worden gegeven aan de internationaliseringsinitiatieven voor starters voor 2017. Daarnaast zullen de nieuwe Nationale Iconen die in het najaar 2016 bekend worden gemaakt, zoveel mogelijk onder de aandacht worden gebracht via bijvoorbeeld handelsmissies- en beurzen. De bedrijven worden geholpen om nieuwe mogelijkheden aan te boren in binnen- en buitenland.

Het kabinet heeft de ambitie internationaal ondernemen sterk te bevorderen en in te spelen op de groeiende behoefte vanuit het bedrijfsleven en de kenniswereld naar internationale handels- en innovatiebevorderende diensten van de overheid. Om aan deze vraag te kunnen blijven voldoen, heeft het kabinet besloten om vanaf 2017 EUR 10 miljoen structureel extra vrij te maken voor inspanningen die de Nederlandse concurrentiepositie van Nederland in het buitenland ten goede komen, zoals een betere follow up van economische missies en het effectiever maken van het internationale topsectorenbeleid. In afwachting van de nieuwe acties zijn de middelen geraamd op een aanvullende post. Een belangrijk uitgangspunt

hierbij is dat de middelen ten goede moeten komen aan een meer doeltreffende economische diplomatie, over de volle breedte van handelsbevordering tot en met innovatiesamenwerking, waarin publieke en private partijen complementaire rollen hebben, maar nauw samenwerken bij het helpen realiseren van gezamenlijk vast te stellen doelen gericht op prioriteitslanden, topsectoren en mondiale maatschappelijke uitdagingen. De door de Dutch Trade & Investment Board (DTIB) geïnitieerde publiek-private stuurgroep handels- en investeringsbevordering zal begin 2017 het kabinet adviseren hoe deze publiek-private meerjarig geprogrammeerde aanpak in de praktijk zou moeten gaan werken.

3. HGIS naar beleidsthema's

Beleidsthema 1: Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten

Algemeen

Het bevorderen van een goed functionerende internationale rechtsorde, met een blijvende inzet op mensenrechten, als integraal onderdeel van het buitenlandbeleid.

Een sterke rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten maken de wereld stabiel, veiliger, vrijer en welvarender. Dit vereist goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak en voortdurende inzet tegen straffeloosheid. Deze rechtsorde is onlosmakelijk verbonden met universele mensenrechten. De bevordering van mensenrechten is een kernelement van het Nederlands buitenlandbeleid.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	55.937	5.370	58.381	8.166	55.635	7.740
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	61.411	38.805	55.597	35.250	54.614	35.250
V&J	91.01 Europol en Eurojust	27.746	0	22.512	0	37.634	0
	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	532	0	534	0	530	0
	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	30	30	200	200	200	200
	91.01 WIPO	235	0	363	0	360	0
lenM	17.01 Luchtvaart	1.083	0	1.120	0	1.312	0
	18.01 Scheepvaart	966	0	1.075	0	1.067	0
Totaal		147.940	44.205	139.782	43.616	151.352	43.190

Financiële instrumenten

BZ

- Verplichte bijdragen (verdragscontributies) aan de VN waarin de afdrachten aan (het restmechanisme van) het Joegoslavië- en het Rwanda-tribunaal zijn inbegrepen alsmede de bijdragen aan de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en het Internationaal Strafhof (ICC).
- Inzet van het mensenrechtenfonds ter ondersteuning van de prioriteiten uit de mensenrechtenbrief «Respect en recht voor ieder mens». De daarin genoemde prioriteiten zijn: inzet ten behoeve van mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor LHBTI, gelijke rechten voor vrouwen. Nederland besteedt ook aandacht aan ernstige mensenrechtenschendingen (doodstraf, foltering), vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, mensenrechten en ontwikkeling en mensenrechten en bedrijfsleven (inclusief kinderarbeid).
- Bijdragen aan internationale organisaties ten behoeve van verdere bescherming en bevordering van mensenrechten, met name de jaarlijkse bijdrage aan de Office of the High Commissioner for Human

Rights (OHCHR) van de VN waarbij specifiek wordt ingezet op de ondersteuning van de speciale procedures en verdragscomités.

- Subsidie aan onder andere RNW Media voor de verkondiging van het vrije woord in het buitenland en als onderdeel van de subsidie mensenrechten.

V&J

- Bijdrage aan de huisvestingskosten van Europol en Eurojust.
- Contributie aan de World Intellectual Property Organization (WIPO).
- Bijdrage aan opsporing en vervolging Nederlands Forensisch Instituut (NFI).
- Bijdrage aan opsporing en vervolging drugbestrijding Suriname.

IenM

- Contributie aan *International Civil Aviation Organization* (ICAO).
- Contributie aan de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR).
- Contributie aan de *International Maritime Organization* (IMO).
- Bijdrage aan de *International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities* (IALA)
- Bijdrage aan de Donaucommissie
- Bijdrage aan de *North Atlantic Ice Patrol*.

Beleidsthema 2: Veiligheid en stabiliteit

Algemeen

Het bevorderen van de Nederlandse en internationale veiligheid en stabiliteit door doelgerichte bilaterale en multilaterale samenwerking en het bevorderen van democratische transitie in prioritaire gebieden, vooral in de ring rond Europa.

Veiligheid is geen vanzelfsprekendheid. De internationale omgeving verandert snel en ingrijpend. Wat er in de wereld om ons heen gebeurt, heeft direct gevolgen voor onze eigen veiligheid en voor onze welvaart. Veel van de grensoverschrijdende dreigingen waaraan Nederland bloot staat, zijn van een dusdanige omvang en complexiteit dat een geïntegreerde aanpak en samenwerking in internationaal verband geboden is. Voorbeelden zijn de proliferatie van massavernietigingswapens, terrorisme en gewelddadig extremisme, vluchtelingenstromen, piraterij, grensoverschrijdende criminaliteit en cyberdreigingen.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	22.582	0	20.236	0	14.979	0
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	8.893	0	8.130	0	7.765	0
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	12.673	3.241	14.294	3.252	10.794	3.252
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	179.765	62.448	236.065	69.144	195.032	67.313
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	21.580	8.034	23.102	8.322	22.028	7.822
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	321.378	318.522	243.092	242.000	220.017	219.000
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	202.404	202.404	450.988	450.988	191.718	191.718
	04.04 Noodhulpfondsen	212.605	212.605	200.000	200.000	57.371	57.371
V&J	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie; internationale samenwerkingsoperaties	8.512	8.512	8.600	8.600	8.600	8.600
	36.02.58 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	480	0	0	0	0	0
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV	264.649	0	286.290	0	322.682	0
Totaal		1.255.521	815.766	1.490.797	982.306	1.050.986	555.076

Financiële instrumenten

BZ

- Jaarlijkse verplichte bijdrage aan de NAVO.
- Programma Ondersteuning Buitenlands Beleid (POBB) en Veiligheidsfonds, voor kleinschalige activiteiten met een katalyserende werking

die het Nederlandse veiligheidsbeleid ondersteunen. In dit kader wordt onder meer een financiële bijdrage geleverd aan het Instituut van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

- Jaarlijkse bijdrage aan het in Den Haag gevestigde onafhankelijke *International Centre for Counter-Terrorism* (ICCT).
- Jaarlijkse bijdragen aan het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA), de Organisatie voor het Verbod op Chimische Wapens (OPCW) en de *Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization* (CTBTO).
- Ondersteuning van kleinschalige initiatieven gericht op uitvoering van het Biologische en Toxische Wapens Verdrag (BTWC), Non-Proliferatie Verdrag (NPV) en de Ottawa Conventie.
- Bijdrage aan activiteiten onder auspiciën van het *G8 Global Partnership* op het gebied van het tegengaan van proliferatie van radiologische en nucleaire bronnen en *bio-security*.
- Verdragscontributies aan de VN-crisisbeheersingsoperaties (vredesmissies).
- Bijdragen uit het Stabiliteitsfonds voor de inzet op het snijvlak van vrede, veiligheid en ontwikkeling.
- Bijdragen ter bevordering van transitie in prioritaire gebieden, met name in de ring rond Europa via het in 2016 ingestelde Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP). Het NFRP bestaat uit het Matra programma gericht op (Zuid)Oost-Europa en het Shiraka-programma, gericht op de Arabische regio. Ook vanuit het Stabiliteitsfonds worden programma's in een aantal landen in deze regio's gefinancierd.

BHOS

- Bijdragen aan het wereldwijde VN-noodhulpfonds *Central Emergency Response Fund* (CERF), UN-OCHA en het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) ten behoeve van de snelle beschikbaarheid en flexibiliteit van de humanitaire hulp. Er resteert nog EUR 57 miljoen in 2017 voor het Noodhulpfonds.
- Bijdragen aan de *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR), de *United Nations Relief and Works Agency* (UNRWA), het *United Nations Children's Fund* (UNICEF) en het *World Food Programme* (WFP), eveneens ten behoeve van snelle beschikbaarheid en flexibiliteit.
- Bijdragen aan organisaties die zich bezig houden met rampenparaatheid, innovatie, veiligheid van hulpverleners en opvang in de regio, waaronder steun aan lokale autoriteiten en gastgemeenschappen.
- Landenspecifieke bijdragen aan VN-organisaties, het Internationale Rode Kruis en Nederlandse NGO's (*Dutch Relief Alliance*-DRA).
- Bijdrage aan een legitieme en capabele overheid via een aantal grote, internationaal opererende NGO's en IGO's op het gebied van corruptiebestrijding, democratisering en lokaal bestuur.

V&J

- Het leveren van een bijdrage aan internationale missies door de inzet van civiele politie en justitie experts.

Defensie

- Jaarlijks komt uit het BIV bij Voorjaarsnota EUR 60 miljoen beschikbaar voor BZ en BHOS ten behoeve van de inzet van de hervorming van de veiligheidssector, beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dat noodzakelijk is (Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten), rechtstaatontwikkeling en capaciteitsopbouw. Tevens

worden op dat moment middelen beschikbaar gesteld voor de geplande activiteiten bij Defensie in het kader van het BIV (EUR 59,5 miljoen). Jaarlijks wordt interdepartementaal besloten over de inzet van deze middelen.

- Monitoren van vredesakkoorden, opleidingen en trainingen, herstellen van de orde, hervorming van de veiligheidssector, grensbewaking, het beschermen van goederenstromen, rechtstaatontwikkeling en capaciteitsopbouw.
- Financiering van activiteiten die de inzet in bijvoorbeeld vredesmissies of fragiele staten ondersteunen (waaronder inzet van transportvliegtuigen of beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dit noodzakelijk is).
- Over de verlenging van de Nederlandse trainingsmissie in Irak en over de deelname aan de EU maritieme operatie Sophia voor de kust van Libië, heeft de Kamer inmiddels een artikel 100-brief ontvangen. Voorts is het kabinet voornemens op korte termijn besluiten te nemen over de verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie in Mali, MINUSMA, en de voorzetting van de bijdrage aan de NAVO-missie *Resolute Support* in Afghanistan. Tevens worden binnenkort de voorbereidingen afgerond voor de Nederlandse deelname aan de *enhanced forward presence* van de NAVO. Nederland zal een eenheid van maximaal compagniesgrootte bijdragen aan de door Duitsland geleide battlegroup in Litouwen.

Beleidsthema 3: Europese samenwerking

Algemeen

De algemene doelstelling is een effectieve Europese samenwerking om de Europese Unie en haar lidstaten zo vreedzaam, welvarend en sterk mogelijk de toekomst in te loodsen. Europa is essentieel voor onze welvaart, vrijheid en veiligheid. Een actieve opstelling van Nederland in het Europese besluitvormingsproces is dan ook in het directe belang van Nederlandse burgers en bedrijven. Door consequent en constructief optreden kan Nederland zijn invloed binnen de Europese Unie vergroten. Zo kan Nederland mede vorm geven aan ontwikkelingen in Europa die direct van invloed zijn op onze economische, sociale en politieke toekomst.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	159.711	159.711	181.875	181.875	201.275	201.275
	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	9.748	0	10.100	0	10.100	0
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	21.153	0	32.011	0	4.327	0
Toerek.	EU-begroting	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867
	Totaal	596.212	489.578	629.586	511.742	621.302	531.142

Financiële instrumenten

BZ

- Bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF). Dit fonds is het voornaamste middel waarmee de Europese Unie de ontwikkelingssamenwerking met de ACS-landen en de overzeese gebieden uitvoert. Het budget en het programma van het EOF is voor een periode van zeven jaar vastgesteld. Het grootste deel van het EOF is bestemd voor de financiering van de steun aan nationale, regionale en lokale projecten en programma's gericht op de economische en sociale ontwikkeling van die gebieden.
- Bijdrage aan de Raad van Europa: Nederland richt zich hierbij op de dossiers vrijheid van godsdienst, internetvrijheid en LHBTI rechten.
- Bijdrage aan de Benelux.
- Subsidie aan *European Institute voor Public Administration*.

Toerekening

- De toerekening betreft het aan de HGIS toegeschreven «Nederlandse aandeel» van de begroting van de Europese Commissie. Uit dit hoofdstuk worden diverse programma's van de EU voor internationale samenwerking gefinancierd, waaronder het Nabuurschapsbeleid, het Instrument voor Ontwikkelingssamenwerking, het budget voor Gemeenschappelijk Buitenland en Veiligheids Beleid (GBVB) en Humanitaire hulp.

Beleidsthema 4: Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen

Algemeen

Het verlenen van excellente consulaire diensten aan Nederlanders in nood in het buitenland, evenals het verstrekken van reisdocumenten aan Nederlanders in het buitenland. Daarnaast levert het Kabinet een bijdrage aan een gereguleerd personenverkeer door de Nederlandse inbreng in het Europese visumbeleid en is, naast het opstellen van ambtsberichten, verantwoordelijk voor de visumverlening kort verblijf.

Het versterken van de Nederlandse cultuursector door internationale uitwisseling en presentatie; meer ruimte voor cultuur in een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld en verbindingen leggen met economische diplomatie en andere prioriteiten van het buitenlands beleid, zoals het mensenrechtenbeleid.

Tevens neemt Nederland een bijzondere positie in als gastland van vele internationale organisaties en internationale hoven en tribunalen. Als gastland heeft Nederland de verantwoordelijkheid de in Nederland gevestigde instellingen te ondersteunen opdat deze onafhankelijk, veilig en efficiënt kunnen functioneren.

De inzet op het gebied van publieksdiplomatie valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken.

Internationaal Cultuurbeleid

De uitvoering van het Internationaal Cultuurbeleid (ICB) is een gedeelde verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken, de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Zoals opgenomen in het [beleidskader internationaal cultuurbeleid 2017–2020](#) wordt voor de versterking van de Nederlandse cultuursector gekozen voor 8 focuslanden (voorheen 15) waar de meest betrokken partijen (diplomatieke posten, fondsen, DutchCulture, anderen) samen optrekken op basis van een meerjarige strategie. Daarnaast een nieuwe doelstelling om met cultuur een bijdrage te leveren aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld gericht op 7 landen in de ring rondom Europa, waaraan met een bundeling van non-ODA en ODA op geïntegreerde wijze invulling wordt gegeven, en kleinschalige ondersteuning van culturele diplomatie wereldwijd.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	14.973	0	13.545	0	13.145	0
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.081	0	7.154	0	6.304	0
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.434	0	6.635	0	8.944	0
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	19.051	112	16.431	136	16.178	136
	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	10.623	0	6.685	0	3.970	0
OCW	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	450	0	450	0	450	0
	14.71 Cultuur; subsidies	5.393	0	5.739	0	4.527	0
Totaal		64.005	112	56.639	136	53.518	136

Financiële instrumenten

BZ

- Verlenen van financiële- en niet financiële consulaire bijstand aan Nederlanders in nood en/of schrijnende gevallen.
- Verstrekken van reisadviezen.
- Adviseren en ondersteunen van Nederlandse gedetineerden door gedifferentieerde bezoekfrequentie, in bepaalde landen maandelijkse giften aan gedetineerden, en subsidies ten behoeve van resocialisatie, extra zorg en juridisch advies.
- Verstrekken van visa kort verblijf.
- Afnemen van inburgeringsexamens.
- Verrichten van legalisaties en uitvoeren van verificatieonderzoeken.
- Samenwerking met instanties in en buiten Nederland, de EU en internationale organisaties.
- Op verzoek van het Ministerie van Veiligheid en Justitie worden algemene en individuele ambtsberichten opgesteld, waarop door V&J mede het toelatings- en terugkeerbeleid wordt gebaseerd.
- Subsidieverlening via de posten en aan DutchCulture voor internationale culturele activiteiten.
- Ondersteuning van initiatieven in zeven landen in de ring rondom Europa die de lokale cultuursector versterken, cultuurparticipatie vergroten, de leefomgeving in steden verbeteren en behoud van lokaal cultureel erfgoed verduurzamen.
- Via strategische beleidscommunicatie richt Buitenlandse Zaken zich op die doelgroepen die van belang zijn bij het ontwikkelen, bereiken en uitdragen van beleidsdoelstellingen op het terrein van buitenlandbeleid. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de media. Daarnaast worden online kanalen ingezet, zoals Facebook.
- Bijdrage aan publieksdiplomatie, waarmee Nederlandse ambassades activiteiten op het gebied strategische beleidscommunicatie, beeldvorming over Nederland en internationaal cultuurbeleid kunnen ondersteunen of opstarten.

- Subsidie ten behoeve van Instituut Clingendael.
- Voor uitgaven ten behoeve van uitgaande staatsbezoeken, officiële bezoeken en werkbezoeken van het Koninklijk Huis, inkomende bezoeken van hoogwaardigheidsbekleders, Corps Diplomatique en Internationale Organisaties is EUR 2 miljoen geraamd.
- Ondersteuning bij het profileren van Den Haag als wereldwijd centrum van kennis op het gebied van vrede en recht.
- Logistieke ondersteuning van de in Nederland gevestigde internationaal juridische instellingen, in samenspraak met andere ministeries zorgdragen voor onder andere gevangenisruimte, beveiliging en medewerking bij het in- en uitreizen van verdachten en getuigen.
- Bijdrage aan het Speciaal Tribunaal Libanon en het Internationaal Strafhof.

OCW

- In het kader van het internationaal cultuurbeleid financieren OCW en BZ samen een internationaliseringsprogramma voor de periode 2017–2019 (zie ook beleidsthema 8).

Beleidsthema 5: Duurzame handel en investeringen

Algemeen

Met de agenda voor hulp, handel en investeringen werken we aan het uitbannen van extreme armoede, het bevorderen van inclusieve en duurzame groei en succes voor Nederlandse bedrijven in het buitenland. De inzet is om duurzame handel en investeringen te bevorderen door versterking van het internationaal handelssysteem. Daarbij is er aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), de versterking van de Nederlandse handel- en investeringspositie, economische naamsbekendheid, de bevordering van de private sector en de randvoorwaarden voor duurzame en inclusieve groei in ontwikkelingslanden. Voor het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF) is een belangrijke rol weggelegd om het Nederlandse en lokale midden- en kleinbedrijf te betrekken bij duurzame economische ontwikkeling in de DGGF-landen.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidsreïnis/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	12.780	4.191	15.645	7.256	11.440	2.976
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	48.837	400	83.554	0	82.667	0
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	237.012	226.455	295.605	282.469	294.379	286.798
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	92.033	92.033	119.500	119.500	108.500	108.500
EZ	1 Goed functionerende economie en markten						
	1.55 Opdrachten	86	0	97	0	142	0
	1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.757	0	2.457	0	2.451	0
	2 Bedrijvenbeleid: innovatie en duurzaam ondernemen						
	2.05 Subsidies	256	0	100	0	0	0
	2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	0	0	802	0	402	0
	2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.668	0	2.657	0	2.324	0
	Totaal	395.429	323.079	520.417	409.225	502.305	398.274

Financiële instrumenten

BHOS

- Contributies aan internationale organisaties zoals de OESO en WTO.
- Programma's ter ondersteuning van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.
- Financiële ondersteuning van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), de centrale uitvoeringsorganisatie voor publieke handelsbevordering.
- Het instrument *Starters International Business* (SIB) biedt startende exporteurs de mogelijkheid om samen met de Kamers van Koophandel en andere organisaties een actieplan voor export op te stellen.

- Het instrument *Partners for International Business* (PIB) ondersteunt de structurele positionering van clusters van Nederlandse bedrijven, met name uit topsectoren, op voor Nederland kansrijke markten.
- Het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF) is een revolverend fonds dat financiering verschafft voor ontwikkelingsrelevante en risicodragende investeringen en exporttransacties. De financiering is additioneel aan wat reguliere marktpartijen bieden. Het DGGF zal in de periode 2015–2017 in de noordelijk gelegen Afrikaanse landen op de DGGF-landenlijst waar jeugdwerkloosheid en migratieproblematiek het grootst is, nog gericht worden ingezet op het ondersteunen van lokale ondernemers en het stimuleren van Nederlandse ondernemers en sociale ondernemers die actief willen worden in deze landen.
- Het instrument DTIF beoogt de faciliteiten FOM, FIB, DHI (Demonstratie, Haalbaarheids- en Investeringsstudies), alsmede exportfinanciering te integreren. De middelen uit de bestaande begrotingsreserves voor de FOM (Faciliteit Opkomende Markten) en FIB (Finance for International Business) worden hiertoe ingezet. Het DTIF biedt financiering voor investeringen en export van MKB en grote bedrijven, indien banken en andere financiële instellingen deze financiering niet bieden, en er voldaan wordt aan de criteria die gelden voor publieke interventie.
- Het Partnerschapsprogramma met de International Labour Organization (ILO).
- Bijdragen aan beleidsondersteuning en -onderzoek en evaluatie, alsmede incidentele projecten, zoals de Nederlandse deelname aan buitenlandse Wereldtentoonstellingen.

EZ

- Contributies aan de *International Telecommunications Union* (ITU) en de *Universal Postal Union* (UPU).
- Door de bijdrage aan de *World Intellectual Property Organization* (WIPO) wordt internationaal innovatie gestimuleerd door middel van een effectief internationaal systeem voor intellectueel eigendom.
- Bijdragen aan de *World Tourist Organization* (UNWTO) en de Stichting tot Bevordering van de Uitvoer.

Beleidsthema 6: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water

Algemeen

Een toename van voedselzekerheid; verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie; en duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het tegengaan van klimaatverandering en een vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	02.01 Toename van voedselzekerheid	288.463	288.463	337.295	337.295	347.795	347.795
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	153.293	153.293	188.782	188.782	195.210	195.210
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	83.949	82.880	116.724	114.903	117.067	115.692
lenM	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	8.597	0	10.391	0	11.311	0
	19.02 Klimaat/Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	9.772	0	11.182	0	6.527	0
	19.02 Klimaat/Int. Beleid, coordinatie en samenwerking (CDM)	0	0	0	0	0	0
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	1.029	39	1.025	38	867	32
EZ	4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening						
	4.55 Opdrachten (Joint Implementation)	252	0	516	0	410	0
	4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	618	0	1.126	0	1.357	0
	6 Een concurr., duurz. en veil. agro-, viss.- en voedselketen						
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	6.938	3.538	7.149	3.671	7.164	3.678
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	243	241	250	250	250	250
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	3.338	0	2.436	0	1.964	0
	8 Natuur en biodiversiteit						
	8.55 Opdrachten	0	0	163	0	63	0
	8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	551	0	1.722	0	1.081	0
	Totaal	557.043	528.454	678.761	644.939	691.066	662.657

Financiële instrumenten

BHOS

- Bijdrage aan multilaterale fondsen en internationale programma's. Nederland participeert in het private sector loket van het Global Agriculture and Food Security Program (GAFSP). Vanuit dit fonds, dat wordt beheerd door de Wereldbank, kunnen bedrijven geld lenen en ondersteuning krijgen voor investeringen in de landbouw- en voedselproducerende sectoren in ontwikkelingslanden.
- In Afrika wordt gewerkt aan landbouwontwikkeling met *Comprehensive African Agriculture Development Programma* (CAADP).

- Met UNICEF en de *Global Alliance for Improved Nutrition* (GAIN) wordt in 6 partnerlanden samengewerkt aan betere voeding voor jonge kinderen en hun moeders.
- Met het International Fund for Agricultural Development (IFAD) en het programma *Geodata for Agriculture and Water* (G4AW) van het *Netherlands Space Office* (NSO) wordt bijgedragen aan het klimaatweerbaar maken van de kleinschalige landbouw.
- Via de bilaterale programma's in de partnerlanden wordt door ambassades en hun publieke, private en maatschappelijke partners geïnvesteerd in de verduurzaming van inclusieve voedselproductie en het hele ecologische systeem waarin boer(inn)en opereren.
- Met de *Consultative Group on International Agricultural Research* (CGIAR) wordt internationaal landbouwkundig- en voedingsonderzoek uitgevoerd.
- In partnerlanden wordt door ambassades en hun publieke, private en maatschappelijke partners bijgedragen aan lokale vergroting van de voedselzekerheid door te investeren in productiviteitsverbetering, markttoegang en ketenontwikkeling.
- Algemene bijdrage aan het UNEP.
- Bijdrage aan het Klimaatfonds.
- Bijdragen aan het vergroten van de maatschappelijke en ontwikkelingsimpact van de winning van mineralen in ontwikkelingslanden door nieuwe bijdragen aan programma's van het IMF (*Managing Natural Resources Wealth Topical Fund*) en de Wereldbank (*Extractives Global Programmatic Support*) en aan het internationaal secretariaat van het *Extractives Industries Transparency Initiative*.

lenM

- In 2016 is het nieuwe programma Water Internationaal gestart als opvolger van het programma HGIS Partners voor Water 3. Dit betreft het centrale uitvoeringsprogramma van de interdepartementale Internationale Water Ambitie (IWA). Het programma wordt aangestuurd vanuit het Interdepartementale Water Cluster, waarin de drie ministeries BZ, EZ en lenM samenwerken. Voor de uitvoering van het Partners voor Water 2016–2021 programma is mandaat verleend aan RvO. Het budget dat wordt ingezet is onderverdeeld in een deel voor lange termijn samenwerking met 7 Deltalanden, een subsidiedeel ten behoeve van marktbetrokkenheid en samenwerking met kansrijke nieuwe landen en Holland promotie. Een belangrijke doelstelling in 2017 binnen de IWA is om het Partners voor Water instrument inclusief het subsidie instrument beter te verbinden met het overige instrumentarium.
- Daarnaast draagt lenM op het terrein van water jaarlijks contributie af aan de riviercommissies voor de Rijn, Maas en Schelde, en voor de *Flussgebietsgemeinschaft Ems*. Ook wordt contributie afgedragen aan de OSPAR-commissie die zich inzet voor milieubescherming in de noordoostelijke Atlantische Oceaan.
- Op het terrein van milieu en klimaat draagt lenM op grond van internationale verdragen of andere internationale afspraken bij aan internationale organisaties inzake milieuaangelegenheden, zoals aan UNEP12, de International Transaction Log UNFCCC en het International Transport Forum (ITF). Verder worden er verschillende opdrachten uitgevoerd, waaronder vanuit lenM het aandeel van de Nederlandse bijdrage aan Estec/Galileo Reference Center (GRC). Specifiek voor klimaat draagt lenM bij aan het *Partnership for Market Readiness* en de *Carbon Pricing Leadership Coalition*.

- Daarnaast draagt IenM contributie af aan de *World Meteorological Organization* (WMO).

EZ

- Contributies aan *Food and Agriculture Organization* (FAO), *United Nations Environment Programme* (UNEP) en overige bijdragen aan internationale organisaties.

Beleidsthema 7: Sociale vooruitgang

Algemeen

Menselijke ontplooiing en het bevorderen van sociale gelijkheid en inclusieve ontwikkeling ten behoeve van een duurzame en rechtvaardige wereld, door het bijdragen aan seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt toeroepen aan de verspreiding van HIV/aids; het bevorderen van gelijke rechten en kansen voor vrouwen; versterking van het maatschappelijk middenveld en bevordering en bescherming van de politieke ruimte als voorwaarde voor organisaties om effectief te opereren; versterken van de meest gemarginaliseerde en gediscrimineerde groepen, zodat zij hun stem kunnen laten horen en een toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek. Met deze agenda wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de overkoepelende gedachte van inclusieve ontwikkeling en de «*leave no one behind*» agenda die centraal staat in de Global Goals.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	371.796	370.360	421.784	420.173	416.784	415.173
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	42.332	42.332	46.339	46.339	53.989	53.989
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	435.597	435.597	335.476	335.476	221.451	221.451
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	55.085	55.085	50.687	50.687	35.300	35.300
OCW	06.70 Hoger beroepsonderwijs	3.155	3.155	3.155	3.155	2.858	2.858
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	51.688	44.671	52.588	45.483	47.916	41.212
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	135	0	364	0	357	0
	08.76 Internationaal onderwijs; Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90	0	90	0	90	0
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	454	454	454	454
EZ	7 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (ISRIC/Int.onderwijs)						
	7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a.ISRIC)	1.273	1.273	1.300	1.251	1.299	1.251
VWS	09.12.07 Bijdrage aan agentschappen	804		329			
	09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.260	0	3.539	0	3.868	0
	Totaal	965.669	952.927	916.105	903.018	784.366	771.688

Financiële instrumenten

BHOS

- Bijdrage aan het United Nations Population Fund (UNFPA).
- Inzet van menselijk, financieel en politiek kapitaal op seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Zo wordt in de SRGR-partnerschappen met diverse NGOs en allianties niet alleen financieel geïnvesteerd (subsidies) maar ook beleidsinhoudelijk.
- Intensivering op de thema's vrouwenrechten en gendergelijkheid in fragiele settings en binnen humanitaire hulp. Het derde Nationaal

Actieplan Vrouwen, vrede en veiligheid ging op 8 maart 2016 van start. De activiteiten die worden gefinancierd uit het Subsidiekader Vrouwen, vrede en veiligheid zijn op 1 november 2016 begonnen. De doellanden zijn Afghanistan, Colombia, de Democratische Republiek Congo, Irak, Jemen, Libië, Syrië en Zuid-Sudan.

- Versterking capaciteit hoger (beroeps)onderwijs via het NICHE-programma en het *Netherlands Fellowship Programme* (NFP).
- Bijdrage aan het *Voice-fonds* om de meest gemarginaliseerde en gediscrimineerde groepen een stem te geven om hun positie te verbeteren en beleid te beïnvloeden.

OCW

- Bijdragen aan internationale onderwijsinstellingen.

EZ

- Bijdrage aan internationaal programma Wageningen UR International Soil and Information Centre (ISRIC).

VWS

- Financiering van het partnerschapsprogramma met de *World Health Organization* (WHO) (2014–2017). Het partnerschap programma vergroot de Nederlandse invloed binnen de WHO.

Beleidsthema 8: Versterkte kaders voor ontwikkeling

Algemeen

Versterkte kaders voor ontwikkeling en inclusieve groei door versterkte multilaterale betrokkenheid; de inzet van cultuur en sport in ontwikkelingslanden om een sociale en kansrijke samenleving te stimuleren; het bevorderen van maatschappelijke betrokkenheid in Nederland en bijdragen aan migratie en ontwikkeling.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	166.180	166.180	154.480	154.480	135.120	135.120
	05.02 Overig armoedebeleid	165.902	156.187	- 240.108	- 249.219	71.952	68.704
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	13.018	13.018	15.000	15.000	15.000	15.000
	05.04 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	0	0	0	0	- 329.703	- 329.703
Financiën	04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	355.313	355.313	518.900	518.900	19.556	18.964
	04.52.01 Technische assistentie	1.203	0	1.150	0	1.500	0
	04.55.01 Technische assistentie subsidies	0	0	350	0	0	0
Toerek.	Opvang asielzoekers	1.185.931	1.185.931	713.334	713.334	899.851	899.851
	Totaal	1.887.547	1.876.629	1.163.106	1.152.495	813.276	807.936

Financiële instrumenten

BHOS

- Bijdragen aan de begrotingen van de Internationale Financiële Instellingen en VN-instellingen en fondsen via middelenaanvulling, kapitaalverhoging en specifieke programma's of trustfondsen ter bestrijding van armoede in ontwikkelingslanden. Deze organisaties leveren ook een belangrijke bijdrage aan de uitvoering van de duurzame ontwikkelingsdoelen en de klimaatafspraken.
- Compensatie van de Wereldbank (IDA) en regionale ontwikkelingsbanken voor schuldverlichting geeft ontwikkelingslanden de financiële ruimte een sterker eigen armoedebeleid te voeren.
- Bijdrage aan Unesco.
- Bijdrage aan de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) voor voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking
- Financiering van programma's van IOM en maatschappelijke organisaties in Nederland ter bevordering van vrijwillige terugkeer en herintegratie van ex-asielzoekers uit ontwikkelingslanden.
- In bijlage 8 worden de verwachte uitgaven in 2017 op het terrein van asiel en migratie nader toegelicht.
- Om de inzichtelijkheid van de BHOS begroting verder te verbeteren is er met ingang van begrotingsjaar 2017 een nieuw artikelonderdeel 5.4 gecreëerd. Zie ook de [Kamerbrief over de inzichtelijkheid van de BHOS begroting](#). Het ODA budget wordt gecorrigeerd voor ontwikkelingen van het BNI. In het kader van behoedzaamheid en stabiliteit in de begroting worden groei en krimp niet direct doorvertaald in de OS-programmalijnen. Deze zogeheten BNI-ruimte kan immers weer

toenemen of afnemen als in de loop van het jaar de raming wordt bijgesteld.

BHOS en Financiën

- Bijdragen aan de begroting van de Internationale Financiële Instellingen (IFI's) via middelen aanvulling, kapitaalverhogingen en specifieke programma's of trustfondsen ter bestrijding van armoede in ontwikkelingslanden over een breed spectrum aan sectoren, o.a. op terrein van economische en sociale sectoren.
- Nederland ondersteunt een aantal multilaterale systeemorganisaties die, behalve dat zij direct werkzaam zijn op het terrein van armoedebestrijding, ook van groot belang zijn voor het effectief functioneren van het multilaterale kanaal en het versterken van armoedebeleid in ontwikkelingslanden. Het betreft de Wereldbank, UNDP en UNICEF.
- Daarnaast verleent het Ministerie van Financiën technische assistentie aan haar counterparts in de landen die behoren tot de Nederlandse kiesgroep landen bij IMF, Wereldbank en EBRD.

Toerekening

- De toerekening betreft de kosten van de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen, die aan het ODA-budget worden toegeschreven.
- Vanaf 2016 geldt dat 63% van de kosten voor de instroom van asielzoekers in het lopende jaar worden toegerekend aan ODA en 37% in het daaropvolgende jaar. Vóór 2016 was dat 100% in het lopende jaar. De reden voor het veranderde ritme is dat een gedeelte van de instroom laat in het kalenderjaar plaatsvindt, waardoor de kosten voor de eerstejaarsopvang van die groep veelal doorlopen naar het daaropvolgende jaar.

Beleidsthema 9: Overige uitgaven

Onder overige uitgaven zijn de uitgaven gegroepeerd die niet onder één van de beleidsinhoudelijke hoofdstukken kunnen worden ondergebracht. Dit betreft vooral de apparaatsuitgaven voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de uitgaven voor attachés, die vanuit de verschillende vakdepartementen worden uitgezonden naar de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland om met hun specifieke kennis mede invulling te geven aan het buitenlands beleid.

Budgettaire gevolgen van beleid

bedragen x EUR 1.000							
Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		2015		2016		2017	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	05.01 Geheim	0	0	0	0	0	0
	06.01 Nominaal en onvoorzien	2	0	- 9.549	0	34.158	0
	07.01 Apparaat	723.644	210.052	730.481	235.686	679.241	235.402
V&J	91.01 Eigen personeel/attachés	2.671	0	2.137	0	1.877	0
BZK	62.01 Apparaat	0	0	0	0	0	0
	71.01 Apparaat (attaché's)	173	0	177	0	176	0
OCW	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135	0	135	0	135	0
	16.71 Onderzoek en wetenschappen; Attaché China	0	0	0	0	0	0
FIN	01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	1.044	0	1.044	0	1.044	0
	01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)	371	0	371	0	371	0
	10.20 Nominaal en onvoorzien (attachés)	22	0	- 64	0	- 138	0
	21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	1.067	0	1.097	0	1.066	0
DEF	08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés	19.898	0	17.817	0	16.563	0
	10 Centraal apparaat	0	0	0	0	0	0
lenM	98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.369	0	1.400	0	1.330	0
	98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	434	0	612	0	612	0
EZ	<i>2 Bedrijvenbeleid: innovatie en duurzaam ondernemen</i>						
	2.65 Baten- en lastendiensten (attachés innovatie)	4.326	0	6.197	0	5.970	0
	2.65 Baten- en lastendiensten (attachés NFIA)	8.820	0	9.106	0	8.939	0
	<i>6 Een concurr., duurz. en veil. agro-, viss.- en voedselketen</i>						
	6.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attaches)	15.196	0	14.935	0	14.240	0
	40 Apparaat (attachés)	1.407	0	1.825	0	1.434	0
SZW	96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	499	0	491	0	473	0
VWS	10.03.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	1.375	0	1.220	0	1.144	0
	Totaal	782.453	210.052	779.432	235.686	768.635	235.402

BZ

- Betreft de uitgaven die samenhangen met de HGIS-indexering en onvoorzien uitgaven.
- De apparaatsuitgaven van zowel het postennetwerk in het buitenland als het departement in Den Haag, exclusief de personele uitgaven voor de politieke leiding en vak-attachés van andere ministeries zijn hierin opgenomen. Het omvat de verplichtingen voor- en uitgaven aan het ambtelijk personeel, de overige personele uitgaven en het materieel.

Defensie

- Het Ministerie van Defensie draagt bij aan de internationale veiligheid en rechtsorde door o.a. deelname aan internationale missies en de bondgenootschappelijke verplichtingen. Om capaciteiten te behouden intensificeert Defensie daarnaast de internationale militaire samenwerking.

EZ

- Het netwerk van Innovatie Attachés – ook IA Netwerk genoemd – werkt aan het versterken van het Nederlandse innovatievermogen door samenwerking tussen Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en overheidsorganisaties met toonaangevende buitenlandse counterparts te bevorderen of door hun informatiepositie over trends & ontwikkelingen in het buitenland te versterken. Het gaat daarbij om het ten gelde maken van Nederlandse innovaties en kennis in het buitenland, het naar Nederland halen van innovatie en kennis opdat hier het wiel niet opnieuw uitgevonden hoeft te worden en het samen met toonaangevende internationale partijen werken aan nieuwe innovaties en kennis.
- Gezamenlijke aansturing van het *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA) door EZ en BHOS. De NFIA helpt en adviseert bedrijven uit het buitenland bij het opzetten, uitrollen en/of uitbreiden van hun internationale activiteiten in Nederland. De NFIA richt zich daarnaast op de promotie van Nederland in het buitenland als een land met een aantrekkelijk investerings- en vestigingsklimaat en speelt een actieve rol bij het in stand houden daarvan.
- Bijdrage aan het landbouwradenennetwerk. Landbouwraden en -attachés verrichten specialistische, beleidsmatige en uitvoerende economische dienstverlening voor bedrijven, kennisinstellingen en overheden op het terrein van landbouw (incl. markttoegang en marktfacilitatie), biodiversiteit, duurzame grondstofketens, voedselzekerheid en -veiligheid). Zij spelen hierbij voortdurend in op veranderingen in mondiale landbouwpraktijken, voedingspatronen en opkomende markten waarbij de agrarische kennis en technologie uit Nederland in binnen- en buitenland ingezet worden.

**BIJLAGE 1 DE HGIS VERTICAAL: WIJZIGINGEN NA DE MILJOE-
NENNOTA 2016 (BEDRAGEN IN MLN EUR)**

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
HGIS-uitgaven						
Stand Miljoenennota 2016	5.678,6	5.603,9	5.228,7	5.237,7	5.313,2	
Macrobijstellingen (BNI-mutaties)	- 169,5	- 165,1	- 167,7	- 156,8	- 132,6	
Eindejaarsmarge	85,7	- 19,7	3,8	-	-	
Overboekingen van/naar HGIS	170,7	188,2	33,1	- 99,0	- 175,7	
Intertemporele kasschuiven	543,6	- 177,0	- 123,1	- 124,5	- 126,6	
Desalderingen	65,5	6,5	2,3	2,2	2,1	
Totaal uitgaven stand Miljoenennota 2017	6.374,6	5.436,8	4.977,1	4.859,7	4.880,3	5.088,3
HGIS-ontvangsten						
Stand Miljoenennota 2016	263,4	176,8	132,4	132,4	132,4	
Desalderingen	65,5	6,5	2,3	2,2	2,1	
Totaal ontvangsten stand Miljoenennota 2017	328,9	183,3	134,7	134,6	134,5	134,4
Saldo HGIS-uitgaven en ontvangsten	6.045,7	5.253,5	4.842,4	4.725,1	4.745,8	4.953,9

BIJLAGE 2A DE HGIS HORIZONTAAL: MEERJARENCIJFERS PER BEGROTINGSARTIKEL

a. De HGIS-uitgaven per begroting en artikel. Realisaties 2015, vermoedelijke uitkomsten 2016 en begrotingsramingen 2017 t/m 2021 (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsreïnk/artikel/omschrijving	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA
V Buitenlandse Zaken														
01 Versterkte int. rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten met een breed draagvlak	59.937	5.370	58.381	8.166	55.635	7.740	55.135	7.740	55.135	7.740	55.135	7.740	55.135	7.740
01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	61.411	38.805	55.597	35.250	54.614	35.250	53.770	35.250	53.770	35.250	53.870	35.250	53.870	35.250
02 Veiligheid en stabiliteit	22.582		20.236		14.979		12.015		12.015		12.015		12.015	
02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid			8.130		7.765		8.265		6.151		3.351		3.351	
02.02 Bestrijding en teruggang van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	8.893													
02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	12.673	3.241	14.294	3.252	10.794	3.252	10.794	3.252	10.794	3.252	10.794	3.252	10.794	3.252
02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	179.765	62.448	236.065	69.144	195.032	67.313	195.389	67.313	196.605	67.313	196.605	67.313	196.605	67.313
02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	21.560	8.034	23.102	8.322	22.028	7.822	20.257	7.822	20.513	7.822	22.322	7.822	22.322	7.822
03 Europese samenwerking														
03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	159.711	159.711	181.875	181.875	201.275	201.275	192.735	192.735	192.735	192.735	192.735	192.735	192.735	192.735
03.03 Een hechtere Europese waarden gemeenschap	9.748		10.100		10.100		10.100		10.100		10.100		10.100	
03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	21.153		32.011		4.327		4.327		4.327		4.327		4.327	
04 Consulaire belangbehouding en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen														
04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	14.973		13.545		13.145		13.145		13.145		13.145		13.145	
04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.061		7.154		6.304		6.199		6.199		6.199		6.199	
04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.434		6.635		8.944		8.944		8.944		8.944		8.944	
04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen														
04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	19.051	112	16.431	136	16.178	136	18.088	136	18.088	136	18.088	136	18.088	136
05.01 Geheim	10.623		6.685		3.970		2.387		1.800		1.800		1.800	
06.01 Nominaal en onvoorzien	2		- 9.549		34.158		85.368		84.084		121.365		126.223	
07.01 Apparaat	723.644	210.052	730.481	235.686	679.241	235.402	658.000	235.366	644.872	235.366	643.170	235.366	643.488	235.366
Totaal	1.335.261	487.773	1.411.173	541.831	1.338.489	558.190	1.354.918	549.614	1.339.277	549.614	1.373.965	549.614	1.373.141	549.614
VI Veiligheid en Justitie														
31 Nationale politie														
31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie; internationale samenwerkingsoperaties	8.512	8.512	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600
33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding														
33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	532		534		530		530		530		530		530	
33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	30	30	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
36 Conterterrorisme en Nationaal veiligheidsbeleid														
36.02.55 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	480													
91 Apparaatuitgaven kerndepartement														
91.01 Europol en Eurojust	27.746		22.512		37.634		21.164		21.164		21.164		21.164	
91.01 WIPO	235		363		360		360		360		360		360	
91.01 Eigen personeel/attachés	2.671		2.137		1.877		1.864		1.864		1.864		1.864	
Totaal	40.206	8.542	34.346	8.800	49.201	8.800	32.718	8.800	32.718	8.800	32.718	8.800	32.718	8.800
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties														
71.01 Apparaat (attachés)	173		177		176		176		176		176		176	

Begroting/beleidsreijn/artikel/omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	
<i>Totaal</i>	173	0	177	0	176	0	176	0
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap								
06 Hoger beroepsonderwijs	3.155	3.155	3.155	2.858	2.858	2.858	2.858	2.858
07 Wetenschappelijk Onderwijs	51.688	44.671	52.588	45.483	47.916	41.212	47.916	41.212
08 Internationaal onderwijsbeleid	135	364	357	357	357	357	357	357
08.71 Internationaal onderwijs: Subsidies								
08.76 Internationaal onderwijs: Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135	135	135	135	135	135	135	135
08.76 Internationaal onderwijs: Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90	90	90	90	90	90	90	90
08.77 Internationaal onderwijs: Bijdrage aan andere begrotingspoststukken, cultuur	450	450	450	450	450	450	450	450
14.71 Cultuur; subsidies	5.383	5.739	4.527	4.527	4.527	4.527	4.527	4.527
16 Onderzoek en wetenschappen	454	454	454	454	454	454	454	454
16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	61.500	48.280	62.975	49.092	56.787	44.524	56.787	44.524
<i>Totaal</i>	61.500	48.280	62.975	49.092	56.787	44.524	56.787	44.524
IXB Financiën								
01 Belastingen	1.044	1.044	1.044	1.044	1.044	1.044	1.044	1.044
01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	371	371	371	371	371	371	371	371
01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)								
04 Internationale financiële betrekkingen	355.313	355.313	516.900	516.900	271.854	251.141	189.203	189.203
04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	1.203	1.150	1.150	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
04.52.01 Technische assistentie								
04.55.01 Technische assistentie subsidies	22	350	350	350	350	350	350	350
10.20 Nominaal en onvoorzien (attachés)	1.067	1.097	1.066	1.066	1.066	1.066	1.066	1.066
21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	359.020	355.313	522.848	516.900	275.697	251.141	193.046	189.203
<i>Totaal</i>	359.020	355.313	522.848	516.900	275.697	251.141	193.046	189.203
X Defensie								
01 Opdracht inzet	264.649	264.649	286.290	312.682	312.682	312.682	312.682	312.682
01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies/reversen verdoelmatig BV)								
08 Onderscheuning krijgsmacht door CIO Dienstencentra	19.898	17.817	16.563	16.563	16.563	16.563	16.246	16.246
08.02.33 Ondersteuning operationele eenheden								
08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés								
10 Centraal apparaat	284.547	0	304.107	329.245	329.245	329.245	328.928	328.928
<i>Totaal</i>	284.547	0	304.107	329.245	329.245	329.245	328.928	328.928
XII Infrastructuur en Milieu								
11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	8.597	10.391	11.311	11.302	11.302	11.302	11.302	11.302
17.01 Luchvaart	1.063	1.120	1.120	1.311	1.311	1.311	1.311	1.311
18.01 Scheepvaart	966	1.075	1.067	1.066	1.066	1.066	1.066	1.066
19.02 Klimaat/int. Beleid, coördinatie en samenwerking	9.772	11.182	6.527	4.038	4.038	4.038	4.830	4.830
23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	1.029	39	1.025	867	867	867	867	867
98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.369	1.400	1.330	1.330	1.330	1.330	1.330	1.330
98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	434	612	612	612	612	612	612	612
<i>Totaal</i>	23.250	39	26.805	32	20.526	32	21.318	32
XIII Economische Zaken								
1 Goed functionerende economie en markten	86	97	142	142	142	142	142	142
1.55 Opdrachten	2.757	2.457	2.451	2.440	2.440	2.440	2.440	2.440
1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties								
2 Bedrijfsbeleid: innovatie en duurzaam ondernemen	256	100	5.970	6.263	5.870	5.870	5.870	5.870
2.05 Subsidies	4.326	802	402	402	402	402	402	402
2.65 Baten- en lastendiensten (attachés innovatie)								
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties								

Begroting/beleidsreinh/artikel/omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal
2.05 Baten- en lastendiensten (attachés NFIA)	8.820	9.106	8.939	8.112	8.112	8.112	8.112
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.668	2.857	2.324	2.324	1.694	1.694	1.694
4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening							
4.55 Optrachten (Joint Implementation)	252	516	410	1.057	1.057	1.057	1.057
4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	618	1.126	1.357				
6 Een concurr., duur., en veil., agro-, viss.- en voedselketen							
6.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attachés)	15.196	14.935	14.240	14.231	14.230	14.230	14.230
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	6.938	7.149	3.678	7.164	3.679	7.164	3.679
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	243	250	250	250	250	250	250
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	3.338	2.436	1.964	2.166	1.946	1.946	1.946
7 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (ISRIC/Int. onderwijs)							
7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a. ISRIC)	1.273	1.300	1.299	1.295	1.251	1.251	1.251
8 Natuur en biodiversiteit							
8.55 Optrachten	551	163	63	63	63	63	63
8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.407	1.722	1.081	1.013	1.013	1.013	1.013
40 Apparaat (attachés)	47.729	5.052	48.490	48.368	5.180	47.124	47.124
Totaal	47.729	5.052	48.490	48.368	5.180	47.124	47.124
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid							
96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	499	491	473	473	473	473	473
Totaal	499	0	473	473	0	473	0
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport							
09.12.07 Bijdrage aan agentschappen	804	329					
09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.260	3.539	3.868	3.868	3.868	3.868	3.868
10.03.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	1.375	1.220	1.144	1.144	1.144	1.144	1.144
Totaal	5.439	0	5.012	5.012	0	5.012	0
XVII Buitenlandse Handel & Ontwikkelingsamenwerking							
01 Duurzame handel en investeringen							
01.01 Versterkt internationaal handelsstelsysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	12.780	4.191	11.440	11.222	2.758	11.222	2.758
01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en investeringspolitie en economische naamsbekendheid	48.837	400	82.667	74.636	73.094	70.879	68.925
01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	237.012	226.455	294.379	294.223	285.572	287.272	296.858
01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	92.033	92.033	108.500	113.500	113.500	113.500	106.500
02 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water							
02.01 Toename van voedselzekerheid	288.463	288.463	337.295	337.795	340.795	340.795	345.795
02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	153.293	153.293	188.782	200.283	194.714	194.714	195.714
02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergroting weerbaarheid van de bevolking tegen onaanwendbare klimaatverandering	83.949	82.880	117.067	130.193	131.493	130.818	130.818
03 Sociale vooruitgang							
03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/AIDS	371.796	370.360	416.784	417.784	416.784	415.173	416.784
03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	42.332	42.332	53.989	52.939	52.839	52.839	42.839
03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	435.597	435.597	221.451	219.000	219.000	219.000	219.000
03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsopleidingsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	55.085	55.085	35.300	35.300	35.300	35.300	35.300
04 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling							
04.01 Humanitaire hulp	321.378	318.522	220.017	205.017	204.000	205.017	204.000
04.03 Rechtsstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en legitiem gebruik van corruptie	202.404	202.404	191.718	191.788	195.243	195.243	195.243
04.04 Noodhulpfondsen	212.605	212.605	57.371	0	0	0	0
05 Versterkte kaders voor ontwikkeling							
05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	166.180	166.180	135.120	129.107	129.107	129.107	129.107

Begroting/beleidssterren/artikel/omschrijving	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA	Totaal	ww. ODA
05.02 Overig armoedebeleid	165.902	156.187	-240.108	-245.219	71.952	68.704	70.614	64.106	71.378	64.170	71.378	64.170	71.378	64.170
05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	13.018	13.018	15.000	15.000	15.000	15.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
05.04 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	2.902.664	2.820.005	2.834.843	2.716.129	-329.703	-329.703	-427.883	-427.883	-384.092	-384.092	-345.019	-345.019	-157.629	-157.629
Totaal					2.246.057	2.140.094	2.064.518	1.962.256	2.052.061	1.951.597	2.059.110	1.962.670	2.323.001	2.228.060
Toerekeningen														
EU-begroting	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867	405.600	329.867
EKI-kwifschelding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Opvang asielzoekers	1.185.931	1.185.931	713.334	713.334	899.851	899.851	383.088	383.088	294.990	294.990	294.990	294.990	294.990	294.990
Totaal	1.591.531	1.515.798	1.118.934	1.043.201	1.305.451	1.229.718	788.688	712.955	700.590	624.857	700.590	624.857	700.590	624.857
TOTAAL UITGAVEN	6.651.819	5.240.802	6.374.625	4.883.163	5.436.806	4.005.501	4.877.125	3.555.214	4.859.686	3.456.458	4.880.339	3.446.818	5.088.314	3.650.270

BIJLAGE 2B: DE HGIS-ONTVANGSTEN HORIZONTAAL: MEERJARENRENIJFERS PER MINISTERIE EN PER BEGROTINGSARTIKEL

Realisaties 2015, vermoedelijke uitkomsten 2016 en begrotingsramingen 2017 t/m 2021 (bedragen x EUR 1.000)							
Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
V Buitenlandse Zaken							
2 Veiligheid en stabiliteit							
10 Doorberekening Defensie diversen	167	197	212	227	242	242	242
40 Restituties contributies	6.566	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
3 Europese samenwerking							
30 Restitutie Raad van Europa	236	150	150	150	150	150	150
4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen							
10 Consulaire dienstverlening aan Nederlanders	21.229	19.300	19.300	19.300	19.300	19.300	19.300
20 Consulaire dienstverlening aan vreemdelingen	28.678	22.000	22.000	22.000	22.000	22.000	22.000
40 Doorberekening Defensie diversen	774	790	790	790	790	790	790
7 Apparaat							
10 Diverse ontvangsten	37.228	21.450	21.450	21.450	21.450	21.450	21.450
11 Koersverschillen							
Totaal	94.878	64.887	64.902	64.917	64.932	64.932	64.932
VI Veiligheid en Justitie							
91.01.07 Materieel	1.452						
Totaal	1.452						
IXB Financiën							
04.50.03 Ontvangsten IFI's	4.832						
Totaal	4.832	0	0	0	0	0	0
X Defensie							
01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)	35.212	16.774	33.783	6.707	6.707	6.707	6.707
Totaal	35.212	16.774	33.783	6.707	6.707	6.707	6.707
XII Infrastructuur en Milieu							
19.09 Ontvangsten klimaat	0	5.900	2.500				
Totaal	0	5.900	2.500	0	0	0	0
XIII Economische Zaken							
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening	25						
16 Een concurr., duurzame en veilige agro-viss.- en voedselketen							
Totaal	25	0	0	0	0	0	0
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking							
1 Duurzame handel en investeringen							
1.10 ontvangsten internationaal ondernemen	9.182	92.532	22.626	3.619	3.491	3.373	3.264
1.40 ontvangsten DGGF	1.870	500	500	500	500	500	500
5 Versterkte kaders voor ontwikkeling							
5.20 Ontvangsten en restituties m.b.t. leningen	29.152	27.129	27.812	27.812	27.812	27.812	27.812
5.21 Ontvangsten OS	37.480	121.176	31.176	31.176	31.176	31.176	31.176
5.23 diverse ontvangsten non-ODA	4.991						
Totaal	82.675	241.337	82.114	63.107	62.979	62.861	62.752
TOTAAL ONTVANGSTEN	219.074	328.898	183.299	134.731	134.618	134.500	134.391

BIJLAGE 3: BEREKENING ODA-PLAFOND 2016–2019 EN REALISATIE ODA-PRESTATIE 2015 EN RAMING ODA-PRESTATIE 2016–2019

Berekening ODA-plafond 2016–2019 (bedragen in miljoenen EUR)				
	2016	2017	2018	2019
Raming BNI	689.210,0	706.740,0	725.340,0	746.020,0
Basisbedrag 0,7% BNI	4.824,5	4.947,2	5.077,4	5.222,1
Bij: geraamde aflossingen op ODA-leningen	36,2	39,1	37,3	33,2
Bij: geraamde ontvangsten OS	121,7	31,7	31,7	31,7
Bij: DGGF	150,0	318,2		
Bij/Af: Kasschuiven	404,7	91,2	- 103,4	- 359,1
Bij: BIV	30,0			
Bij: Noodhulpfonds	200,0	57,4		
Bij: LEAD	10,0	10,0		
Bij: Opvang in de regio	259,9			
Af: Eindejaarsmarge 2013	- 0,7			
Af: Eindejaarsmarge 2014		- 7,9		
Af: Eindejaarsmarge 2015		- 22,9	- 22,9	
Af: Taakstelling Regeerakkoord	- 750,0	- 1.000,0	- 1.000,0	- 1.000,0
Af: crisisbeheersingsoperaties overgeheveld naar BIV	- 4,4	- 4,4	- 4,4	- 4,4
Af: Correctie ESA 2010	- 244,0	- 250,4	- 257,0	- 263,7
Af: EKI-reservering	- 150,0	- 150,1	- 150,0	- 150,0
Af: ruilvoettaakstelling		- 48,7	- 48,7	- 48,7
ODA-plafond 2016–2019	4.887,9	4.010,2	3.560,0	3.461,2

Realisatie netto ODA prestatie 2015 en Raming netto ODA-prestatie 2016–2019 (bedragen in miljoenen EUR)					
	2015	2016	2017	2018	2019
Bruto ODA-totaal	5.245,5	4.887,9	4.010,2	3.560,0	3.461,2
Af: geraamde aflossingen op ODA-leningen	- 39,8	- 36,2	- 39,1	- 37,3	- 33,2
Af: geraamde ontvangsten OS	- 44,2	- 121,7	- 31,7	- 31,7	- 31,7
Bij: ODA binnen het BIV			30,0	30,0	30,0
Netto ODA (in miljoenen euro)	5.161,6	4.730,0	3.969,5	3.521,0	3.426,3
Raming BNI (in miljarden euro)	689,4	689,2	706,7	725,3	746,0
Netto ODA in % van het BNI	0,75	0,69	0,56	0,49	0,46

**BIJLAGE 4: DE ODA-UITGAVEN NAAR BELEIDSTHEMA
(BEDRAGEN X EUR 1.000)**

Begroting	Omschrijving	2015	2016	2017	Artikel
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van de mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	5.370	8.166	7.740	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	38.805	35.250	35.250	V-01.02
V&J	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	30	200	200	VI-33.03.39
		<i>44.205</i>	<i>43.616</i>	<i>43.190</i>	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	3.241	3.252	3.252	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	62.448	69.144	67.313	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	8.034	8.322	7.822	V-02.05
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	318.522	242.000	219.000	XVII-04.01
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	202.404	450.988	191.718	XVII-04.03
	04.04 Noodhulpfondsen	212.605	200.000	57.371	XVII-04.04
V&J	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie; internationale samenwerkingsoperaties	8.512	8.600	8.600	VI-31.03.21
		<i>815.766</i>	<i>982.306</i>	<i>555.076</i>	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	159.711	181.875	201.275	V-03.02
Toerek.	EU-begroting				Toerekening
		<i>329.867</i>	<i>329.867</i>	<i>329.867</i>	
		<i>489.578</i>	<i>511.742</i>	<i>531.142</i>	
4. Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen					
BZ	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	112	136	136	V-04.04
		<i>112</i>	<i>136</i>	<i>136</i>	
5. Duurzame handel en investeringen					
BHOS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	4.191	7.256	2.976	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	400	0	0	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	226.455	282.469	286.798	XVII-01.03
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	92.033	119.500	108.500	XVII-01.04
		<i>323.079</i>	<i>409.225</i>	<i>398.274</i>	
6. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BHOS	02.01 Toename van voedselzekerheid	288.463	337.295	347.795	XVII-02.01
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	153.293	188.782	195.210	XVII-02.02
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	82.880	114.903	115.692	XVII-02.03
IenM	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	39	38	32	XII-23.01
EZ	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.538	3.671	3.678	XIII-16.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	241	250	250	XIII-16.95
		<i>528.454</i>	<i>644.939</i>	<i>662.657</i>	

Begroting	Omschrijving	2015	2016	2017	Artikel
7. Sociale vooruitgang					
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	370.360	420.173	415.173	XVII-03.01
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	42.332	46.339	53.989	XVII-03.02
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	435.597	335.476	221.451	XVII-03.03
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	55.085	50.687	35.300	XVII-03.04
OCW	06.70 Hoger beroepsonderwijs	3.155	3.155	2.858	VIII-06.70
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	44.671	45.483	41.212	VIII-07.70/76
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	454	VIII-16.70
EZ	7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a.ISRIC)	1.273	1.251	1.251	XIII-17.35
		<i>952.927</i>	<i>903.018</i>	<i>771.688</i>	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
BHOS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	166.180	154.480	135.120	XVII-05.01
	05.02 Overig armoedebeleid	156.187	- 249.219	68.704	XVII-05.02
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	13.018	15.000	15.000	XVII-05.03
	05.04 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	0	0	- 329.703	XVII-05.04
Financiën	04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	355.313	518.900	18.964	IXB-50.01
Toerek.	Opvang asielzoekers	1.185.931	713.334	899.851	Toerekening
		<i>1.876.629</i>	<i>1.152.495</i>	<i>807.936</i>	
9. Overige uitgaven					
BZ	07.01 Apparaat	210.052	235.686	235.402	V-07.01
		<i>210.052</i>	<i>235.686</i>	<i>235.402</i>	
Totaal ODA binnen HGIS		5.240.802	4.883.163	4.005.501	
ODA buiten HGIS (instituten EZ)		4.725	4.725	4.725	
TOTAAL ODA		5.245.527	4.887.888	4.010.226	

BIJLAGE 5A: DE GEPLANDE ODA-UITGAVEN IN PARTNER- LANDEN (HULPRELATIES EN OVERGANGSRELATIES) 2017

Hulprelatielanden	2017
Afghanistan	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	40.000.000
totaal	40.000.000
Burundi	
2.1 Toename van voedselzekerheid	18.100.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.400.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	3.300.000
totaal	26.800.000
Jemen	
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	2.000.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.000.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	200.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	4.500.000
totaal	11.700.000
Mali	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.000.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	12.000.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	15.500.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.000.000
totaal	35.500.000
Palestijnse gebieden	
2.1 Toename van voedselzekerheid	5.800.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.000.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.450.000
totaal	17.250.000
Rwanda	
2.1 Toename van voedselzekerheid	31.000.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	10.350.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	6.300.000
totaal	47.650.000
Zuid-Soedan	
2.1 Toename van voedselzekerheid	10.000.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	10.012.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	10.100.000
totaal	30.112.000

Overgangsrelatielanden	2017
Bangladesh	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	3.000.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.650.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	21.200.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	6.500.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	2.500.000
totaal	37.850.000
Benin	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	500.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	9.300.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	18.500.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.000.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	530.000
totaal	33.830.000
Ethiopië	
2.1 Toename van voedselzekerheid	31.000.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	18.074.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	963.000
totaal	50.037.000
Ghana	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.500.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	15.000.000
totaal	16.500.000
Indonesië	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	3.000.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	2.500.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	5.000.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	3.500.000
totaal	14.000.000
Kenia	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	4.000.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	3.748.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	6.000.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	1.000.000
totaal	14.748.000
Mozambique	
2.1 Toename van voedselzekerheid	7.500.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	9.813.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	500.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	13.000.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	1.000.000
totaal	31.813.000
Oeganda	
2.1 Toename van voedselzekerheid	11.000.000

Overgangsrelatielanden	2017
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	8.100.000
totaal	19.100.000
Regionale programma's	2017
Afrika Grote Meren	
2.1 Toename van voedselzekerheid	9.300.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	5.500.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.000.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	4.500.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	4.500.000
totaal	24.800.000
Hoorn van Afrika	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	5.913.000
totaal	5.913.000
Midden-Amerika Programma	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	0
totaal	0

Dit overzicht betreft alleen de aan ambassades gedelegeerde landenbudgetten (en omvat dus niet uitgaven uit centrale budgetten).

BIJLAGE 5B: DE ODA-UITGAVEN IN EXITLANDEN

Exitlanden	2015	2016	2017	2018
Colombia	1.838.000	850.000	0	0
Congo, Democratische Republiek	1.028.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Egypte	306.000	231.000	0	0
Kosovo	108.000	0	0	0
Pakistan	4.008.000	700.000	0	0
Senegal	24.000	0	0	0
Suriname	4.467.000	2.921.000	1.010.000	725.000
Zambia	9.000	0	0	0
Zuid-Afrika	1.102.000	1.632.000	168.000	0
Totaal Exitlanden	12.890.000	7.334.000	2.178.000	1.725.000

Dit overzicht betreft alleen de aan ambassades gedelegeerde landenbudgetten (en omvat dus niet uitgaven uit centrale budgetten). De hulp aan de voormalige partnerlanden Bolivia, Burkina Faso, Georgië, Guatemala, Moldavië, Mongolië, Nicaragua, Soedan, Tanzania en Vietnam is volledig afgebouwd.

**BIJLAGE 6: DE NON-ODA UITGAVEN NAAR BELEIDSTHEMA
(BEDRAGEN X EUR 1.000)**

Begroting	Omschrijving	2015	2016	2017	Artikel
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van de mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	50.567	50.215	47.895	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	22.606	20.347	19.364	V-01.02
V&J	91.01 Europol en Eurojust	27.746	22.512	37.634	VI-91.01.02/09
	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	532	534	530	VI-33.03.10
	91.01 WIPO	235	363	360	VI-91.01.02/09
lenM	17.01 Luchtvaart	1.083	1.120	1.312	XII-17.01
	18.01 Scheepvaart	966	1.075	1.067	XII-18.01
		<i>103.735</i>	<i>96.166</i>	<i>108.162</i>	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	22.582	20.236	14.979	V-02.01
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	8.893	8.130	7.765	V-02.02
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	9.432	11.042	7.542	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	117.317	166.921	127.719	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	13.546	14.780	14.206	V-02.05
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	2.856	1.092	1.017	XVII-04.01
V&J	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie; internationale samenwerkingsoperaties	0	0	0	VI-31.02.21
	36.02.58 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	480	0	0	VI-36.02.58
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV	264.649	286.290	322.682	X-01.01.01
	02.01.01 Gereedstelling en instandhouding commando ZSK	0	0	0	X-02.01.01
	03.01.01/02 Gereedstelling en instandhouding commando LAS	0	0	0	X-03.01.01
	04.01.01 Gereedstelling en instandhouding commando LSK	0	0	0	X-04.01.01
	05.02.33 Operationele eenheden Koninklijke Marechaussee	0	0	0	X-05.01.01
	06/07 Overige (investeringen)	0	0	0	X-06/07
	08.02.33 Ondersteuning operationele eenheden	0	0	0	X-08.02.33
lenM	26.01 Bijdrage infrafonds	0	0	0	XII-26.01
		<i>439.755</i>	<i>508.491</i>	<i>495.910</i>	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	9.748	10.100	10.100	V-03.03
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	21.153	32.011	4.327	V-03.04
Toerek.	EU-begroting	75.733	75.733	75.733	Toerekening
		<i>106.634</i>	<i>117.844</i>	<i>90.160</i>	
4. Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen					
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	14.973	13.545	13.145	V-04.01
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.081	7.154	6.304	V-04.02
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.434	6.635	8.944	V-04.03

Begroting	Omschrijving	2015	2016	2017	Artikel
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	18.939	16.295	16.042	V-04.04
OCW	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	10.623	6.685	3.970	V-04.05
	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	450	450	450	XIII-08.77
	14.71 Cultuur; subsidies	5.393	5.739	4.527	XIII-14.71
		63.893	56.503	53.382	
5. Duurzame handel en investeringen					
BHOS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	8.589	8.389	8.464	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	48.437	83.554	82.667	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	10.557	13.136	7.581	XVII-01.03
EZ	1.55 Opdrachten	86	97	142	XIII-11.55
	1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.757	2.457	2.451	XIII-11.95
	2.05 Subsidies	256	100	0	XIII-12.05
	2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	0	802	402	XIII-12.95
	2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.668	2.657	2.324	XIII-13.95
		72.350	111.192	104.031	
6. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BHOS	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.069	1.821	1.375	XVII-02.03
IenM	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	8.597	10.391	11.311	XII-11.01
	19.02 Klimaat/Int. Beleid, coördinatie en samenwerking	9.772	11.182	6.527	XII-19.02
	19.02 Klimaat/Int. Beleid, coördinatie en samenwerking (CDM)	0	0	0	XII-19.02
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	990	987	835	XII-23.01
EZ	4.55 Opdrachten (Joint Implementation)	252	516	410	XIII-14.55
	4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	618	1.126	1.357	XIII-14.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.400	3.478	3.486	XIII-16.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	2	0	0	XIII-14.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	3.338	2.436	1.964	XIII-14.95
	8.55 Opdrachten	0	163	63	XIII-18.55
	8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	551	1.722	1.081	XIII-18.95
		28.589	33.822	28.409	
7. Sociale vooruitgang					
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	1.436	1.611	1.611	XVII-03.01
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	0	0	0	XVII-03.04
OCW	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	7.017	7.105	6.704	VIII-07.70/76
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	135	364	172	VIII-08.71
	08.76 Internationaal onderwijs; Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90	90	275	VIII-08.76
EZ	7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a.ISRIC)	0	49	48	XIII-17.35
VWS	09.12.07 Bijdrage aan agentschappen	804	329		XVI-09.12.07
	09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.260	3.539	3.868	XVI-09.12.10
		12.742	13.087	12.678	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
BHOS	05.02 Overig armoedebeleid	9.715	9.111	3.248	XVII-05.02
Financiën	04.52.01 Technische assistentie	1.203	1.150	1.500	IX-04.52.01

Begroting	Omschrijving	2015	2016	2017	Artikel
	04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	0	0	592	IX-04.50.01
	04.55.01 Technische assistentie subsidies	0	350	0	IX-04.55.01
		<i>10.918</i>	<i>10.611</i>	<i>5.340</i>	
	9. Overige uitgaven				
BZ	Geheim	0	0	0	V-05.01
	Nominaal en onvoorzien	2	- 9.549	34.158	V-06.01
	Apparaat	513.592	494.795	443.839	V-07.01
Div. dept.	Attachés				Div. Begro- tingen
		58.807	58.500	55.236	
		<i>572.401</i>	<i>543.746</i>	<i>533.233</i>	
Totaal non-ODA		1.411.017	1.491.462	1.431.305	

BIJLAGE 7: INTERNATIONALE KLIMAATFINANCIERING VOOR ONTWIKKELINGSLANDEN 2017

In het Klimaatakkoord van Parijs is de verplichting van ontwikkelde landen om ontwikkelingslanden te ondersteunen bij hun investeringen op het terrein van klimaat herbevestigd. Ontwikkelde landen hebben in Parijs hun toezegging uit 2009 om vanaf 2020 jaarlijks USD 100 miljard voor dit doel te mobiliseren opnieuw vastgelegd. Tevens is overeengekomen dat ontwikkelde landen collectief aangeven op welke wijze klimaatfinanciering wordt opgeschaald tussen nu en 2020. Tot slot zal tussen nu en 2018 gewerkt worden aan een definitie en gemeenschappelijke rapportage voor klimaatfinanciering. Deze bestaan nu nog niet.

Nederland wil de komende jaren een geleidelijke stijging van de klimaatuitgaven realiseren. De uiteindelijke hoogte hangt daarbij af van de mondiale inzet en de inzet van andere EU lidstaten. Nederland streeft ernaar om in 2017 EUR 360 mln. aan publieke klimaatrelevante uitgaven voor ontwikkelingslanden te realiseren. Nederland blijft er zich internationaal voor inzetten dat ook de private uitgaven voor klimaat de komende jaren stijgen. Nederland beoogt in 2017 EUR 300 mln. aan private klimaatfinanciering te mobiliseren middels bestaande publiek-private partnerschappen, multilaterale klimaatfondsen, multilaterale ontwikkelingsbanken en FMO.

De publieke klimaatuitgaven voor ontwikkelingslanden zijn onderdeel van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Zo wordt maximale synergie tussen klimaat en ontwikkeling nagestreefd. Dit is van belang omdat klimaatverandering de armsten het hardste raakt en ontwikkelingsresultaten ondermijnt. Voor het behalen van de werelddoelen en de klimaatdoelen is een geïntegreerde aanpak noodzakelijk.

Internationale samenwerking op het terrein van klimaat richt zich op het vergroten van de weerbaarheid van gemeenschappen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Dit gebeurt vooral binnen de speerpunten voedselzekerheid en water. Daarnaast richt deze zich op vergroening van de economie en het reduceren van CO₂-uitstoot door het bevorderen van toegang tot hernieuwbare energie, het tegengaan van ontbossing en het behoud van ecosystemen. Voor het bereiken van resultaten wordt samengewerkt met het bedrijfsleven, NGOs, kennisinstellingen, FMO en multilaterale klimaatfondsen, ontwikkelingsbanken en organisaties.

In onderstaande tabel wordt op hoofdlijnen een indicatie gegeven van de klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden in 2017. Bij de verantwoording over 2017 zal op basis van de OESO methodiek (bij projecten door middel van Rio Markers; bij core bijdragen aan multilaterale instellingen of fondsen door middel van een klimaatrelevant percentage) gerapporteerd worden over de uiteindelijke omvang van de klimaatuitgaven voor ontwikkelingslanden.

Klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2017 (bedragen x EUR mln):

Artikel BHOS-begroting	Indicatie 2017
1. Duurzame handel en investeringen	25
2. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water	
2.1 Toename van voedselzekerheid	75
2.2 Verbeteren waterbeheer, drinkwater en sanitatie	50
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergroten weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	90
3. Sociale vooruitgang	30
Overig	
Internationale financiële instellingen en VN	90
Totaal	360
Gemobiliseerd privaat kapitaal	300

BIJLAGE 8: INTERNATIONALE INSPANNINGEN OP ASIEL EN MIGRATIE 2017

Deze bijlage licht de verwachte HGIS-uitgaven in 2017 toe op het gebied van asiel en migratie. Eerst wordt per begrotingsartikel een overzicht gegeven van de financiële inspanningen die volledig gericht zijn op asiel en migratie. Vervolgens wordt stilgestaan bij instrumenten en programma's die gedeeltelijk aan vluchtelingen of migratie gerelateerd zijn.

1. Begrotingsartikelen die volledig gericht zijn op asiel en migratie

Artikel	Budget	2016		2017	
		EUR in mln	waarvan ODA	EUR in mln	waarvan ODA
06.37.02	Asieltoerekening	713	713	900	900
17.04.03	Vluchtelingenopvang in de regio*	260	260	*	*
17.05.03	Migratie en ontwikkeling	15	15	15	15
	totaal	988	988	915	915

Asieltoerekening: eerstejaarsopvang voor asielzoekers in Nederland (VenJ-begroting)

In de begroting van de Minister van Veiligheid en Justitie staat wat de totale kosten voor asielopvang zijn en welk deel daarvan wordt toegerekend aan Official Development Assistance (ODA). Conform de richtlijnen van het OESO *Development Assistance Committee* (DAC) wordt de eerstejaarsopvang voor asielzoekers in Nederland uit ODA-middelen gefinancierd. Deze HGIS-middelen worden alleen overgeheveld naar de VenJ-begroting voor asielzoekers die afkomstig zijn uit landen die volgens de OESO DAC gelden als ontwikkelingslanden. De instroomraming voor 2016 werd in het najaar van 2015 verhoogd van 26.000 naar 58.000. Voor 2017 houdt het kabinet rekening met een asielinstroom van 42.000. De aan ODA toegerekende kosten worden onder andere berekend op basis van de kostprijs van het COA, het verwachte aantal asielzoekers uit DAC-landen en de verwachte opvangduur.

Vluchtelingenopvang in de regio (BHOS-begroting)

Het kabinet heeft extra middelen (EUR 260 miljoen) beschikbaar gesteld voor het bieden van onderwijs, werkgelegenheid en basisvoorzieningen zowel aan vluchtelingen als aan de gastgemeenschappen in de Syrië-regio: EUR 94 miljoen in Turkije, EUR 86 miljoen euro in Libanon, EUR 60 miljoen in Jordanië en EUR 20 miljoen in Irak (Kamerstukken II, 2015–2016, [32 605, nr. 182](#) en [32 623, nr. 166](#)). Daarmee draagt het kabinet bij aan het lange-termijn perspectief voor vluchtelingen en gastgemeenschappen in die regio. Een deel van de middelen wordt in 2017 besteed. (*) U zult nader worden geïnformeerd zodra er een beter beeld is van de uitputting van de extra middelen in 2016 en de doorvertaling naar de inzet in 2017. De extra middelen zijn aanvullend op de EUR 50 mln per jaar in 2016 en 2017, die binnen de reguliere ODA-budgetten voor deze regio zijn gereserveerd. Deze middelen vallen niet onder deze titel maar onder de thematische budgetten.

Migratie en ontwikkeling (BHOS-begroting)

Er is tevens EUR 15 mln structureel beschikbaar voor *migratie en ontwikkeling* als onderdeel van het artikel *versterkte kaders voor ontwikkeling*. Uit deze middelen worden zowel inspanningen binnen en buiten Nederland gefinancierd:

- A. financiering van programma's van IOM en maatschappelijke organisaties in Nederland ter bevordering van vrijwillige terugkeer en herintegratie van ex-asielzoekers uit ontwikkelingslanden.
- B. financiering van activiteiten die onder gericht zijn op beter migratiemanagement, het tegengaan van uitbuiting en mishandeling van migranten en bestrijding van mensensmokkel/-handel.
- C. bevorderen van dataverzameling over migratiestromen en onderzoek naar migratiemotieven en de effectiviteit van diverse interventies om de grondoorzaken van irreguliere migratie aan te pakken.

2. Begrotingsartikelen die deels aan vluchtelingen of migratie gerelateerd zijn

Naast bovengenoemde middelen zijn er meerdere instrumenten die gedeeltelijk ingezet kunnen worden voor hulp aan vluchtelingen of voor de aanpak van de grondoorzaken die mensen doen besluiten hun land te verlaten, zoals onveiligheid of gebrek aan economisch perspectief. Hieronder worden de meest relevante begrotingsartikelen genoemd. Het is op voorhand niet aan te geven welke bedragen voor vluchtelingen zullen worden ingezet vanuit bijvoorbeeld de noodhulpmiddelen. Daarom worden in plaats van de specifieke uitgaven voor vluchtelingen en/of migratie de begrotingsstanden van de artikelen genoemd. Om dezelfde reden is er geen totaalbedrag opgenomen in de tabel.

Artikel	Budget	2016		2017	
		EUR in mln	waarvan ODA	EUR in mln	waarvan ODA
05.02.04	Stabiliteitsfonds	96	55	78	55
05.02.05	Shiraka (opvolger Matra-zuid)	11	8	10	8
05.03.02	Europees ontwikkelingsfonds	182	182	201	201
17.04.04	Relief Fund (Noodhulpfonds)	200	200	57	57
17.04.01	Noodhulpprogramma's (ODA)	151	151	124	124
17.04.01	Bijdrage UNHCR	42	42	46	46
17.04.01	Bijdrage UNRWA	13	13	13	13
17.04.01	Bijdrage WFP	36	36	36	36

Stabiliteitsfonds (BZ-begroting)

Vanuit het Stabiliteitsfonds worden meerdere projecten gefinancierd die relevant zijn voor de aanpak van grondoorzaken. Nederland geeft via het Stabiliteitsfonds bijvoorbeeld financiële steun aan Mayday Rescue, een NGO die in Syrië het werk van de *White Helmets* (burgerbescherming) ondersteunt. Daarnaast kent de EU het Madad fonds (ook wel het Syrië Trust Fonds genoemd), dat verder gaat dan eerste noodhulp en zich vooral richt op de ontvangststructuren en gastgemeenschappen. Nederland heeft daar in de periode 2016–2018 EUR 5 mln voor toegezegd vanuit het Stabiliteitsfonds.

Shiraka (BZ-begroting)

Met het programma Matra-zuid ondersteunde Nederland van 2012 tot en met 2015 democratische verandering in de Arabische regio. De overgang naar democratie is een langdurig proces met voor- en achteruitgang.

Daarom zet Nederland de steun vanaf 2016 voort met het programma Shiraka (wat partnerschap betekent in het Arabisch). Shiraka streeft naar blijvende veranderingen in de Arabische regio en past daarmee ook bij de aanpak van grondoorzaken. Met Shiraka helpt Nederland de Arabische regio bijvoorbeeld met (A) lokale maatschappelijke initiatieven, bijvoorbeeld op het gebied van vakbondsrechten en persvrijheid; (B) capaciteitsopbouw van politieke organisaties door samenwerking van Nederlandse politieke partijen met lokale politieke partijen; (C) overheidssamenwerking bijvoorbeeld gericht op mensenrechten.

Europees Ontwikkelingsfonds (BZ-begroting)

Het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) is bestemd voor de economische en sociale ontwikkeling van landen uit Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan (ACS). Het EOF heeft echter ook bijgedragen aan het EU-noodtrustfonds van circa EUR 2 mld dat tijdens de Valletta Top in november 2015 werd opgericht. Het EU-noodtrustfonds is gericht op het bevorderen van stabiliteit en de aanpak van de grondoorzaken van irreguliere migratie en ontheemde personen in Afrika. De programmering daarvan loopt door in 2017.

Noodhulp en bijdragen UNHCR, UNRWA en WFP (BHOS-begroting)

Nederland verleent noodhulp aan slachtoffers van conflicten en rampen. Een deel van die slachtoffers is ontheemd. De Nederlandse humanitaire inspanningen zijn gericht op het redden van levens, het verminderen van menselijk lijden en het beschermen van menselijke waardigheid. Het is wenselijk om slachtoffers van conflicten en rampen zoveel mogelijk te helpen in de betreffende regio's. Dit zorgt ervoor dat ontheemde mensen zo snel mogelijk weer naar huis kunnen en houdt de kosten van humanitaire hulpverlening zo laag mogelijk. Ook in 2017 zal er sprake zijn van significante humanitaire inzet, zowel uit het Relief Fund als uit de reguliere noodhulpmiddelen. Daarnaast wordt een groot deel van de Nederlandse bijdrage aan internationale organisaties zoals UNHCR, UNRWA en WFP gebruikt voor noodhulp aan ontheemden en vluchtelingen.

Overige relevante activiteiten vanuit migratie oogpunt

Bovenstaand overzicht is niet uitputtend. Een groot deel van de Nederlandse inspanningen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en diplomatie is gericht op economische ontwikkeling, stabiliteit en de aanpak van ongelijkheid. Ook de algemene speerpunten binnen ontwikkelingssamenwerking kunnen bijdragen aan de aanpak van grondoorzaken voor irreguliere migratie (veiligheid en rechtsorde, water, voedselzekerheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten). Vanuit het speerpunt veiligheid en rechtsorde is het *Addressing Root Causes fonds* een goed voorbeeld. In 2016 zijn er vanuit dit fonds meerdere ngo's geselecteerd die activiteiten zullen uitvoeren die zijn gericht op de aanpak van de grondoorzaken van gewapend conflict, instabiliteit en irreguliere migratie (EUR 125 mln voor periode 2016–2021). Daarnaast kunnen Nederlandse bijdragen via andere internationale (financiële) instellingen ook deels aan vluchtelingen of migratie gerelateerd zijn.